

История «Маленькой Греции» в стране Апсны – души Абхазии.

Посвящается моим детям и внукам

История «Маленькой Греции» в стране Апсны – души Абхазии.

Издание первое

Автор: Полихрон Бумбуриди

Корректировка текста: Валентина Кириллова

Оформление: Александер Бумбуриди

Издатель: Елена Бумбуриди. тел.: 210 9582276, lifeform@otenet.gr

Типография: “Типограмми”, тел: 210 4815181

*«Народы, которые не знают свое прошлое –
не имеют будущего»*

Уважаемый читатель!

Все, что вы прочтете в этой истории – истинная правда, которую моя семья пережила вместе со своим народом – соотечественниками из бывшего Советского Союза. До 1937 года Сухуми, действительно, называли «Маленькой Грецией», находившейся в многонациональной республике Абхазии, где люди не разделялись по национальным признакам, были равноправными и уважительными по отношению друг к другу. Всех объединяла человечность и любовь, что является фундаментом нашей жизни.

Представляюсь – родился в 1920 году в городе Сухуми, древней Диоскуриаде, городе, который считался центром эллинизма на территории России, где и прожил самые интересные годы своей жизни. Со слов отца знаю, что в Сухум – Кале (крепость), как тогда называли город, существовала греческая община, председателем которой был хирург Иоаннис Паталидис (в 1921 году он выехал в Грецию, где организовал партию «ЕДА» - греческая демократическая партия левых). Членами этой общины были купцы по табаку Милопулос, Самуридис, Комнинос, врач-терапевт Спиранти и мой отец Бумбуридис Петрос – по образованию техник-строитель. Благодаря общественной деятельности этих людей, в Сухуми имелись две греческие школы – начальная и средняя, любительский театр Самуридиса, была возведена греческая православная церковь святого Георгия (ныне единственная в Сухуми). В 1921 году, после установления советской власти в Абхазии, многие члены общины покинули Сухуми и уехали в Грецию. Но жизнь греков на земле, ставшей для них и их детей родной, продолжалась. Функционировали греческие школы и, когда организовали греческий лицей, первым

директором был Василис Картасис. В последние годы лицей возглавлял Христофор Ипполитов. Директором начальной и средней школ (димотики) был замечательный педагог и человек Манолис Метафидис. В церкви, как и прежде, шла литургия, и посещали ее не только греки, но и местное население, в основной массе православное. Стала издаваться областная греческая газета «Кокинос капнас» (Красный табаквод»), редактором которой был Михалис Каландопулос, а в последние годы, когда газета называлась «Коммунистис», ее редактировал Георгий Бумбуриди. Подписчиками газеты были жители не только Абхазии, но и других городов Советского Союза. Создается греческий драматический театр. Его возглавил писатель – драматург, член Союза писателей СССР с первого года ее организации в 1936 году, Федор Канонидис (Аполлон). Его произведения «Трихский мост», «Беженцы в Греции», «Радость» пользовались большим успехом. Музыка к либретто этих произведений принадлежит народному артисту СССР Димитриади О. А., который первые шаги в искусстве начинал в Сухуми, как заведующий учебной частью музыкального училища. В репертуаре театра были произведения Софокла, Эврипида, Шиллера, Чехова, Островского, Гоголя и другие. Труппа театра состояла из прекрасных актеров: Никос Спанидис, Анастас Ксинопулос, Георгий Канцас, Янис Марантиди, Ирина Кускова, Ольга Иосифиду, Любовь Карвониди, Симос Милиади и многие другие. В те годы антракты в театре длились иногда по тридцать минут и желающие с удовольствием танцевали под сопровождение театрального оркестра.

Учился я в греческой школе, где преподавали дорогие мне учителя, такие как Дмитрий Харитидис, Петрос Холидис, Христос Политов, Леонидас и Петрос Перукиди, И. Леонтович, Х. Стефаниди, Тумбулиди и др. Особенно хочу отметить учительницу русского языка Ольгу Николаевну Емельянову. Ее улыбка сохранилась в моих глазах, а ее слова до сих пор звучат в моей памяти: «Дети мои, греческих ВУЗов

нет в Советском Союзе и вы должны поступать в русские ВУЗы. Я буду с вами заниматься не по программе национальных школ, а по программе русских школ». Она давала нам дополнительные уроки, и все ученики любили ее как родную. Благодаря ей, русский язык для нас стал вторым родным языком.

В Сухуми существовало педагогическое училище с интернатом, в нем готовили кадры для греческих школ. Директором училища был Дмитрий Ксенофондов. В нашей школе многие ученики посещали танцевальный класс, где старшеклассников обучали бальным танцам. На известной Сухумской набережной у входа в приморский парк была эстрада, и каждые субботу и воскресенье играл духовой оркестр. В эти дни в парке всегда было многолюдно. Люди собирались, чтобы отдохнуть, потанцевать, пообщаться.

Чуть ниже был спуск к причалу, где желающие могли покататься на лодках. Набережная для сухумчан была любимым местом отдыха. У входа в парк стояли красивые торговые будки. В них продавались сладости, мороженое, газированная вода с разными сиропами известного в то время основателя и производителя «Воды Лагидзе». Эти будки снесли и на их месте возвели высокую колоннаду рядом с гостиницей «Рица» (бывшей «Сан-Ремо», хозяином которой был грек Балтадзис). После этого гостиница потеряла свое величие. Из-за повышенной влажности, в тот период в городе возникла большая проблема заболеваемости малярией. Нужно отдать должное доктору А. Джапаридзе. Он завез из Италии «гамбузию» - маленьких рыбок, которые пожирали личинки малярийных комаров. Этим простым способом население было избавлено от изнуряющего заболевания.

Интернационализм и дружба, которую так и называли «сухумская», объединяли молодежь города. Свое свободное время она проводила на известной горе «Трапезия» среди лавровишневых деревьев. Там были игры, танцы, звучала музыка и песни. Дух соперничества проявлялся только в спорте и в знаниях. В составе правительства министерские

посты занимали не только Абхазцы, но и Грузины и Греки, Армяне и. Этот интернациональный кабинет министров в дальнейшем превратили Абхазию в цветущий край, который люди называли Атлантидой черного моря. Республика была богатой и активно принимала участие в развитии экономики Советского Союза. Я хорошо помню, как на рейде в Сухумском порту стояли иностранные суда, в трюмы которых загружали отборные сорта абхазских табаков «Самсун» и «Трабзун». С Кодорского лесозавода опраивали редкие сорта древесины – фундука, ореха и самшита. За пополнение валютного фонда Советского Союза республика летом 1936 года была награждена орденом Ленина. В честь присвоения этой высокой награды в городе состоялся торжественный парад, проходивший на улице 3-й Интернационал (впоследствии - проспект Мира), на котором и я имел счастье присутствовать.

Принимал парад Нестор Лакоба, бывший тогда председателем ЦИКа (Центральный Исполнительный Комитет). Куда делся потом тот орден Ленина история умалчивает. Зимой того же года, при большом снегопаде, население Абхазии встречало из Тбилиси гроб с телом Н. Лакоба. От Келасурского вокзала до городского театра, расположенного в центре города, гроб несли на плечах соратники и друзья покойного, который пользовался большой популярностью и любовью среди населения. На траурном митинге выступали Председатель Совнаркома Грузии и первая абхазская летчица Мери Авидзба. Похоронили его у входа в ботанический сад. Так ушел из жизни при загадочных обстоятельствах верный сын абхазского народа Нестор Лакоба, умевший ценить людей по достоинству, а не по национальному признаку. Министр здравоохранения и лечащий врач Семерджис - Хиотис, заявил что Н. Лакоба не страдал никакими болезнями которые могли бы вызвать скоропостижную смерть. Он страдал только тугоухостью и пользовался слуховым аппаратом. Почему его не вскрыли когда в таких случаях вскрытие обязательное, “никто не знает”.

Вид на набережную г. Сухуми. Гостиница Сан-Ремо (Рица)

Вскоре, могилу сравнивали с землей, а его семью и всех родственников уничтожили по приказу свыше, как врагов народа. Факты, которые сейчас излагаю, взяты мною из многочисленных на сегодняшний день документов. Они – часть моей жизни. Сын Н.Лакоба – Рауф, был нашим другом, и я был свидетелем и участником той эпохи. В восьмидесятые годы прошлого столетия на прежнем месте у входа в Ботанический парк, был установлен памятник Н. Лакоба, но где покоятся его осанки, никому неизвестно.

Летом 1936 года на проводимой в Абхазии спартакиаде, спортсмены греческой средней школы заняли первое место. В честь победы Председатель Президиума Верховного Совета Украины Петровский, который в то время отдыхал в Абхазии, прислал в подарок школе – победительнице полный комплект инструментов для духового оркестра. Греческая школа в спортивных соревнованиях часто выигрывала. Школьная футбольная команда «Буревестник» занимала первые места в городских и республиканских соревнованиях. В 1936, 1937 и 1938 годах после предварительных игр, она вышла в союзный финал, проходивший в Москве. Основным костяком сухумской футбольной команды были спортсмены из нашей греческой школы. Команда по манере игры была признана самой техничной. Маленький Сухуми как мог славил в те времена Абхазию.

Я был одним из самых последних выпускников 2-ой греческой школы. В 1938, в тяжелые времена для всего Советского Союза, в связи с изменением национальной политики, греческие школы в городе преобразовали в русские, а в деревнях – в грузинские. Со стороны греческой общественности предпринимались соответствующие шаги, но все просьбы были отклонены правительством. Закрыли газету, театр. Перед нами, греками, закрыли все двери в культурную жизнь. «Маленькая Греция» в дружной семье Абхазии перестала существовать. Как я уже сказал, я был последним выпускником греческого лицея и после закрытия школы всеми силами старался сохранить родной язык, который на сегодняшний день помог

Футбольная команда "Динамо" завоевавшая кубок Грузии

Выпускники 2ой греческой школы 1937 - 38 г.

в Греции сдать экзамен для признания диплома и поступить на работу. Что касается репрессий, расстрелов и выселения без права переписки в период культа личности, не стану вдаваться в подробности. Об этом сказано и пересказано много раз. Хочу только отметить, что эти репрессии были также направлены и на гостеприимный грузинский народ, в результате чего погибли лучшие национальные кадры. Сейчас, когда мы находимся в Греции, многие семьи до сих пор получают извещения из прокуратур разных городов бывшего Союза о реабилитации близких и родственников. Сообщается место и дата расстрела, а также, что за отсутствие состава преступления они оправданы посмертно.

Вспоминаю «Ленинградское дело», когда в 1949 году были расстреляны партийный руководители – защитники Ленинграда во время Великой Отечественной войны. Приведу слова маршала Г.К. Жукова по поводу этого сфабрикованного дела: «Никак не могу понять, за что расстреляли этих людей?»

В 1938 году я поступил в городе Краснодаре в Кубанский Медицинский институт имени Красной армии. В 1942 году в тяжелое военное время для страны институт досрочно за 4 года выпустил врачей. Армия нуждалась в медицинских специалистах. Немецкие войска приближались к Кубани. В Туапсе шли ожесточенные бои, так как немцы рвались к нефти Азербайджана. Один из горных районов Сухуми был оккупирован, а сам город подвергнулся обстрелу и бомбардировке. Нас, военных врачей, называли «солдатами без мундиров». После окончания войны в 1946 году я продолжил учебу на пятом курсе в институте.

Второй геноцид.

Тяжело вспоминать и писать об этом горьком времени. Когда человек виновен, наказание переносится легче. Когда жестоко наказывался

невиновный – это больно и обидно. Закончилась самая страшная война. Фашизм был побежден. В этой многолетней борьбе вместе со всеми народами Советского Союза защищали свою Родину и греки. Много их павших на полях сражений или вернувшихся домой инвалидами. Многие греки за героизм, проявленный во время войны, награждены медалями и орденами Советского Союза, Польши, Чехословакии, Венгрии. Сухумчане гордились своими героями. Кто не знает под псевдонимом Чуфтелов Константин Илиаса Папандопуло? О легендарном разведчике, грудь которого украшена многочисленными орденами – полковнике Рисантиди В.Д. – написана книга. Не обошла война стороной и нашу семью – не вернулись домой зять и два брата. Во время военного переворота в Греции, в Советском Союзе был организован комитет солидарности с греческими демократами. Возглавлял этот комитет Сергей Сергеевич Смирнов. Я был у него помощником по Абхазии. В одном из бюллетеней, который до сих пор храню, написано: «Ни один грек не согласился воевать против Советского Союза на стороне фашистов. Ни один грек не был осужден военным трибуналом за дезертирство и измену Родине». Таким образом, хочу сказать, что не было никакой причины, спустя четыре года после окончания войны, выселять трудолюбивый народ, который принимал активное участие в восстановлении послевоенной разрухи и экономики.

После выселения греков, как писали местные газеты, в экономике Абхазии и Грузии наступил резкий спад. Месяц выселки – июнь. Месяц, когда надо было убирать урожай. С 13 на 14 июня 1949 года вооруженные представители внутренних органов постучали в двери греческих домов. К нам пришли офицер и два солдата. Поставили нас в угол. Стали обыскивать дом, храним ли мы оружие. Оружие, конечно, не нашли. А затем зачитали постановление, что, согласно решению правительства и Комитета Государственной безопасности нас выселяют в отдаленные районы Советского Союза. На наш естественный вопрос: «За что?», ответа не было. Ночной Сухуми стал

неузнаваемым. Шум грузовиков, собачий лай, крики, плач детей и женщин. У каждого греческого дома стояла грузовая машина, увозившая неизвестно куда и зачем растерянных, непонимающих причины такого зверства людей. После гибели зятя в боях за Родину, когда смерть не спрашивает какой ты национальности, сестра с маленькими детьми перешла жить к нам. Она тоже была в списке на выселение. Я обратился к офицеру и сказал: «Фашисты убили отца этих сироток, а теперь Советская власть, за которую он пал смертью храбрых, защищая свою Родину, должна выселить и уничтожить его семью?!» После предъявления извещения о гибели зятя на фронте, офицер взял на себя ответственность и оставил их. В течение двух часов мы должны были собрать вещи и уложить их в мягкую упаковку. А право имели только на необходимую одежду и постельные принадлежности. Для параллели приведу тот факт: когда в начале войны 1941 года из сел Сухумского района Наидорф и Кнатэмберг выселяли немцев, проживающих там издавна, им разрешили забрать с собой все вещи и на сборы дали не два часа, как нам, а двое суток. В греческие дома, в которых оставался весь нажитый за долгие годы домашний скарб, были заселены семьи из западной Грузии. Какая доброжелательность по отношению к ним, и какая дикость по отношению к грекам, которых в песках далекого и чуждого им Казахстана поселили в землянках без окон и дверей, без воды и света. Которым с больными детьми и стариками на руках вновь приходилось отстраивать свою жизнь, не имея никакой уверенности в том, что на этом их долгие испытания по выживанию закончатся.

Когда тронулся грузовик, увозивший нас в неизведанную даль, сестра со слезами на глазах кинулась за нами и умоляла взять с собой. Ей было страшно оставаться одной с маленькими детьми, без близких родственников. Я попытался успокоить ее и убедил ее, что мы пока не знаем, куда нас везут, а как только что-то прояснится, сообщу ей. На вопрос офицера, какие у нас паспорта, я ответил, что паспорта у нас советские, и мы никогда не имели иностранных, то есть не были

греческими поданными. Мой отец, Петр Бумбуриди, в 1921-1924 годах во время советизации Абхазии, был начальником милиции Михайловского района и начальником отдела по борьбе с бандитизмом. Когда во двор вошли представители власти и поинтересовались о причине задержки, офицер доложил о том, что семья Бумбуриди не подлежит депортации, так как она советская. Ответ был однозначным: «В списке есть – значит подлежит». Таким образом, несмотря на достойную службу отца во внутренних органах, эти же органы выслали его и его семью. В пути следования, когда мы уж подъезжали к железнодорожной станции «Нижняя Эшера», расположенной за городом, офицер шепнул мне, что нашу семью описали как опасных людей и, что с нашей стороны могло быть вооруженное сопротивление.

Не знаю, найдутся ли слова, которыми можно описать весь тот ужас, царящий на платформе железнодорожной станции. Из закрытых товарных вагонов неслись отчаянные крики женщин и плач детей: «Помогите! Откройте двери! Мы задыхаемся!» Двери вагонов открывались только во время следования поезда, а при подъезде к населенному пункту их закрывали наглухо, чтобы население не видело, кого в них перевозят в мирное время.

В течение 15 дней нас морили голодом и жаждой, хотя обязаны были кормить, а детям выделять молоко или 5 рублей на каждого. Но мы не видели ни молока, ни денег. Нет ничего страшнее в жизни, когда родители видят умирающих детей, когда нет возможности их накормить, когда от нехватки элементарных медицинских средств, обрывается маленькая жизнь. Смерть пятилетней девочки была для нас первым потрясением. Она умерла от диспепсии. Похоронили ее недалеко от станции «Чили». Отец малышки своими руками сделал деревянный крест и написал ее имя – Елефтерия (Свобода). Долгое время мы не могли утешить убитую горем мать.

Но жизнь – есть жизнь. Мне приходилось принимать и роды во время пути. У первой роженицы были третьи роды, и все завершилось без

осложнений, а вторая молодая женщина рожала впервые, и я очень опасался за благополучный исход родов. Хорошо, что я смог прихватить с собой аптечку, где были лекарства, правда, в очень небольшом количестве. Обратившись к сопровождающему нас офицеру, я попросил отправить роженицу в какой-нибудь родильный дом. Ответ был лаконичным: «Не положено. Мы обязаны доставить вас всех по назначению». Я заметил ему, что и к животным вызывают врача. К счастью, роды завершились благополучно. Когда заболел отец четырех детей, Панаиотис Фостиропулос, мне пришлось вновь обратиться к офицеру, что больного надо отправить в инфекционную больницу, так как он представляет опасность для окружающих. Мои слова приняли к сведению и поместили больного ... в последний вагон поезда, который держали как тюрьму для нарушителей порядка, где о лечении не могло быть и речи. Прибыв на место назначения, его отправили в больницу, где он и скончался от брюшного тифа. Четверо детей остались без отца...

«Птичка, чужая на чужбине, где мне присесть, чтобы не пропасть»...

Глубокая ночь. Мне не спится. Невеселые мысли о неизвестном будущем одолевают меня. Поезд стоит на какой-то маленькой станции, которая забита такими же вагонами. Иногда приходилось ждать по несколько часов, пока отправят. Вдруг, из соседнего эшелона я услышал печальную песню. Женщины на греческом языке печально пели: «Πουλάκι ξένο ξενιτεύμενο, που να καθῆσω να μην χαθῶ?» Эту песню еще мои сестры пели в юности. Я решил узнать, откуда эти женщины, и, ориентируясь на звук песни, вскоре нашел их. На мой вопрос откуда они, ответили, что из Батуми, - и в свою очередь спросили: «А вы откуда?» - Из Сухуми, - сказал я. - Куда вас везут, не знаете? - В ад земной, не видишь? - выкрикнул чей-то громкий голос.

Я вспомнил слова своего отца: «Каждая птичка поет на своем месте и в своем гнезде». На одной из стоянок женщина, не выдержав мучений, выпрыгнула из вагона и побежала в степь. Я узнал ее. Это была больная, которая стояла на учете в Сухумском психодиспансере. Раздались предупредительные выстрелы, но я успел выкрикнуть, чтобы не стреляли, объяснив, что она психически не здорова. Обессилев, женщина упала в траву. Солдаты схватили ее, скрутили ей руки и затолкали в вагон – тюрьму, а она постоянно выкрикивала: «Фашисты, убийцы!»

Через 15 дней дорога в «никуда» закончилась. Нас выгрузили (именно выгрузили, как скот, а не высадили, как людей) на станции «Великая Алексеевка» (Южный Казахстан), откуда на грузовиках развезли по разным колхозам. Моя семья попала в только что организованный колхоз «Инталы». С этого дня нашим домом стала маленькая землянка

Казахстан 1949 г. Выселенные ожидая поселение. Вокруг солдаты.

без окон и дверей. Не было света, не было чистой питьевой воды. Только арык, наполненный грязной, мутной, не пригодной к питью водой, которую нужно было отстаивать и кипятить. В селе находился маленький магазинчик. Там торговали водкой, чаем, сахаром и спичками. О хлебе и говорить не приходилось, его просто там не было. Магазином заведовал кузнец Иван Петрович, из бывших кулаков, выселенный во время раскулачивания. Председатель колхоза, узнав, что среди прибывших имеется врач, обратился ко мне с просьбой посмотреть заболевших жену и тещу. На следующий день, в знак благодарности за лечение, он привез нам мясо, муку, простоквашу, которые моя семья разделила со всеми. Все мы, поселенцы, были из Сухуми. Этот город нас объединял.

Ирония судьбы или смех сквозь слезы.

В одной из землянок поселилась семья Косараса. Как-то навестив его, увидел, что в «доме» имеется швейная машинка, приемник, утюг и раскладушки. А стену украшали настенные часы. - Как тебе удалось все это провести? – удивился я. – Ведь все вещи разрешалось взять только в мягкой упаковке? Когда я кинулся снимать часы со стенки, офицер крикнул: «Нельзя!». Беру швейную машинку – опять «нельзя», хочу прихватить раскладушку, тот же запрет. Тогда я, не долго думая, открыл окно и стал кричать: «Помогите! На помощь! Грабят!» Офицер оттолкнул меня от окна и со злостью сказал: «Бери с собой все, что хочешь, только молчи, не кричи!». И Косарас от души рассмеялся, как он ловко обвел вокруг пальца неумолимого стража порядка. Однажды к нам в колхоз привезли фильм «Падение Берлина». Фильм начинался и заканчивался Сталиным – «победитель», «отец всех народов», «корифей науки», «кормчий», «генералиссимус» и так далее. Хотя сегодня мы знаем, что у него и образования никакого-то не было, кроме незаконченной духовной семинарии. В конце фильма кадр, где

на военном самолете Сталин прилетает в Берлин, там его встречает огромная масса людей, что-то выкрикивающая. Только в конце поняли, о чем выкрикивали, когда вышел один грек и крикнул: «Ζήτω ο Στάλιν ο μεγάλος φίλος του ελληνικού λαού!» (Да здоровствует Сталин – великий друг греческого народа!) И смех и горе! После окончания сеанса подошел к двум молодым ребятам, которые привезли нам фильм. - Скажите, кто выбрал для нас этот фильм? – Мы, – ответили они, - чтобы вы увидели вашего «отца», который загнал вас в эти пески! Ответ был исчерпывающим.

Капитан Сырканов.

Как-то в колхоз приехал начальник отдела РОМВД по спецпереселенцам капитан Сырканов. Он пригласил меня и кузнеца Ивана Петровича к себе на разговор. О многом мы переговорили тогда. В беседе Сырканов заметил, что он по специальности инженер и не по своей воле пошел работать в органы МВД. На мое справедливое замечание, что моя нация ни в чем не виновата перед государством, ответил: «Я знаю это!» А Иван Петрович добавил: - Мы, русские, ортодоксальные христиане, и веру свою получили от вас, греков. Мы люди одной культуры и одной веры. Мы обязаны друг перед другом и должны не разъединяться, а наоборот быть всегда вместе. В конце разговора Сырканов дал понять, что от всей души хочет нам помочь, но не может всем сразу, а для меня постарается добиться разрешения на прием к начальнику РОМВД майору Зеленину, чтобы объяснить наше бедственное положение.

Мы, понтийцы, благодарны всем, кто не отвернулся от нас в тяжелые для нашего народа годы и не побоялся подать нам руку помощи.

Майор Зеленин.

На следующий день я обратился к майору Зеленину с просьбой о помощи, чтобы хоть как-то облегчить наши мучения, объяснить в каких нечеловеческих, антисанитарных условиях проживают наши семьи, сто среди нас нет специалистов по сельскому хозяйству. Разговор с ним был очень коротким. Его первый вопрос: «Кто тебе дал право явиться ко мне?» А затем: «Когда сюда привезли сосланных немцев, один профессор работал конюхом. Так что вставай и возвращайся обратно». Ему было безразлично, кто ты – профессор или конюх... Выслан, значит, заслужил. Выйдя от Зеленина, в коридоре встретил капитана Сырканова, который поинтересовался результатом беседы. Он посоветовал мне обратиться к секретарю Пахтаральского райкома партии Султанову. Я не знал, в какие еще двери мне придется стучаться.

Султанов – секретарь райкома партии.

Стояла невыносимая жара. Все колхозники были заняты на сборе хлопка. В райкоме партии никого, кроме секретарши не было. Дверь, ведущая в кабинет первого секретаря райкома партии, была приоткрыта. На вопрос секретарши, по какому вопросу я желаю обратиться к секретарю, громко ответил: «Передайте, что грек-переселенец, врач по образованию, хочет с ним поговорить». Секретарша не успела зайти в кабинет и доложить, как в дверях показался Султанов. Он пригласил меня в кабинет и спросил, что меня привело к нему. - Скажите, пожалуйста, самая демократичная страна Советский Союз существует или нет? Обида и боль переполняли меня, поэтому и вырвался такой нетактичный вопрос. Султанов оказался понимающим человеком. Он встал со своего места, прикрыл дверь, а потом сказал: «Прошу вас говорить тише и по существу». Беседа у нас

получилась долгой и доверительной. Я рассказал ему обо всех наших мучениях, о невозможности жить в голоде, без света и воды и добавил: «Если нас привезли сюда, чтобы умереть, то скажите нам, и мы сделаем все, чтобы поскорее умереть». Секретарь знал о колхозе «Инталы», поэтому, сочувственно выслушав, тут же позвонил по телефону майору Зеленину, которого с трудом уговорил разрешить моей семье поселиться в районном центре – Славянке. Прощаясь, он сказал, что постарается помочь и остальным семьям получить разрешение на переезд в Славянку. Выйдя от него, я тут же снял комнату у одной русской семьи. На следующий день я собрал всех наших переселенцев и сообщил, что с трудом добился разрешения на переселение моей семьи, но оставшиеся пусть не отчаиваются, потому что товарищ Султанов обещал всем помочь с переездом. Вскоре все переехали в Славянку.

Жизнь в Славянке.

Буквально за короткий срок жизнь в Славянке пошла по другому руслу. Вскоре греками- переселенцами стали открываться портняжные цеха, сапожные мастерские, производились кондитерские изделия, мороженое, лимонад. Базар был не только местом покупок, но и местом, где люди при встрече обменивались новостями. Одни говорили, что в Великой Алексеевке на узловой станции стоит много железнодорожных вагонов и в них нас через Иран отправят в Грецию. Другие не соглашались с этим, так как, якобы, знали точно, что в Одессе стоят несколько греческих кораблей, которые нас перевезут в Грецию. Помню, как одна мудрая женщина произнесла фразу: «Не верьте никому! Все, что вы сейчас рассказываете – это сказочки. В греческом посольстве сидят и пьют свой греческий кофе и о нас даже и не думают». Мы никому не были нужны. Вскоре меня вызвали в РОМВД и дали направление в областной центр Южного Казахстана, в

город Чимкент для распределения на работу. А облздрав определил меня на работу в районный центр – Туркестан.

Туркестан.

Переезд в Туркестан был физически и морально трудным. Опять приходилось оставлять уже обжитое место, оставлять людей, с которыми подружился, и опять ехать в неизвестность. В горной области Миргалимсай был расположен полиметаллический комбинат, где добывали свинец и другие металлы. Этот район заселили нашими переселенцами-специалистами: инженерами, техниками, квалифицированными рабочими. Тяжелым, изнурительным трудом греки на голом месте выстроили современный город. Через 10 лет, когда город праздновал свой юбилей и присвоение нового названия – Кентау – пресса широко отметила труд строителей города: казахов, узбеков, русских. О настоящих строителях – греках, ни слова. Мы даже как чернорабочие не существовали для своей страны. По прибытию я был назначен врачом-невропатологом, а, спустя какое-то время, возглавил как главврач больницу и поликлинику Туркестанской горной железной дороги. Я был первым невропатологом этого большого района.

Туркестан – исторический город. В нем много памятников древней архитектуры. Мечеть, расположенная в городе, одна из самых больших Казахстана и Средней Азии. Несмотря на то, что город был не благоустроенным, в нем все же были свет и вода, пригодная для питья. Больница, в которой я начал работать, по тем временам была не плохо оснащена медицинским оборудованием. В ней были рентген и физ. кабинеты, клиническая лаборатория. С первых дней работы, при лечении больных, я стал применять методы психотерапии. Однажды ко мне обратилась девушка по поводу потери голоса (афония). На выпускных экзаменах от волнения она потеряла голос. Долго лечилась

в Ташкенте, но безуспешно. После проведения мною сеанса гипноза, она заговорила. На следующий день пришла мать девушки и со слезами радости на глазах благодарила меня, что я вернул дочери голос. А потом спросила: «Доктор, она теперь очень много поет. Можно ли ей петь? Не вредно ли это?» Я успокоил встревоженную мать, сказав: «Пусть поет! Девочка абсолютно здорова!» Был случай, когда привезли женщину, внезапно ослепшую после нервного потрясения. Лечащие врачи-окулисты не находили никакой патологии, которая могла бы привести к потере зрения. После одного сеанса гипноза, она из больницы вышла зрячей. Помню, с жалобой на здоровье пришел пожилой мужчина. В беседе с ним выяснилось, что родился он в Грузии и был женат на грузинке. В ссылке оказался один. Разговаривал только на грузинском языке и немного знал русский. Выслали его за то, что в паспорте было написано – грек. Неоднократно на грузинском языке писал Сталину и Берия, чтобы ему разрешили вернуться на родину, в Грузию, но ответа на свои письма, естественно, не получал. Я помог старику лечь в больницу и держал его до тех пор, пока не оформил для него все документы в местный дом инвалидов. Интересная встреча произошла у меня в одно из воскресений. По закону, каждое воскресенье все переселенцы должны были приходить в военную комендатуру, чтобы отметиться там. А то, не дай Бог, сбежим. Куда бежать? На обширном пространстве Советского Союза для нас не было места. В комендатуре, куда в очередной раз мы всей семьей пришли отметиться, к отцу, вдруг, подбежала взволнованная женщина. Это была Ариадна – дочь друга моего отца, купца Комнинос, который в 1921 году уехал в Грецию. Ариадна была замужем за грузином. Она окончила Тбилисскую консерваторию по классу скрипки и работала в оркестре оперетты. Ее выслали, так же как и всех, за то, что в паспорте написано – гречанка. Ее направили на работу в Чимкент, где функционировал русский театр оперетты. Оказывается, принадлежность к великой нации, которая подарила миру культуру, искусство, распространила христианство, дала миру

людей, чьи имена вошли в Мировую историю, дает право на выселение.

Как-то поздно вечером меня срочно вызвали в больницу – доставлен тяжелый больной из Миргалимсая. Уже в коридоре я услышал стоны и крики больного о спасении, доносившиеся из палаты. Во время обследования выяснилось, что у него произошел нервный срыв из-за письма, в котором жена – грузинка и дочь отказываются разделить с ним тяготы ссыльной жизни. После соответствующего лечения, Лефтери, так звали больного, поправился. Однако должен сказать, что многие жены греков, имеющие другую национальность: грузинки, армянки, абхазки, русские, приехали к своим мужьям, чтобы быть рядом с ними и в беде и в счастье. В местах поселения греков, службы скорой медицинской помощи не имелось. В те годы от тяжелых заболеваний, как тиф, туберкулез, бруцеллез, сифилис и другие, умирало много народа. Мне приходилось проводить большую разъяснительную профилактическую работу, чтобы помочь людям уберечься от этих болезней. С помощью администрации полиметаллического комбината удалось произвести реконструкционный ремонт больницы и поликлиники.

Письмо профессора Асатиани.

Поверьте, большой неожиданностью для меня было получение письма от коллеги, главного врача Сухумского родильного дома. За несколько дней до этого пронесся слух, что через станцию Туркестан прошел эшелон с грузинскими переселенцами и среди них был профессор Асатиани. В своем письме он просил меня помочь ему перевестись в Туркестан. С помощью Минздрава области и местных органов МВД было получено разрешение на назначение его на должность заведующего отделением акушерства и гинекологии. Однако весь этот эшелон по каким-то причинам вернули обратно в Грузию и вскоре я

получил письмо из Тбилиси, где профессор благодарил меня за проявленное участие и помощь, которыми он, к сожалению, так и не смог воспользоваться.

Большая радость.

Определением Президиума Верховного Суда Советского Союза от 20 марта 1954 года, наша семья была освобождена от спецпоселения с правом возвращения не прежнее место жительства. Местным властям не хотелось расставаться с нужными кадрами, поэтому они всячески оттягивали наш отъезд. Пришлось обратиться к прокурору области тов. Роганову, который оказал содействие. Он вместе со мной пошел в облздрав и добился, в связи с моим переездом, разрешения на увольнение. Не забуду его слов, сказанных руководству: «Я понимаю, что доктор Бумбуриди был для вас находкой, но никто не имеет права продлевать его срок спецпоселения». Покидая этот интересный и богатый край, я увозил в душе большую благодарность к жителям: казахам, узбекам, русским и другим, оказавшим нам помощь и доверие в эти тяжелые годы. Уезжая, я увозил с собой частицу своей прожитой жизни. Здесь я встретил и полюбил женщину, которая стала мне женой и верным спутником на моем жизненном пути. Это была земля, где родились мои дети – дочь Елена и сын Константин. Самое большое богатство – семья. Я благодарен жене – Жозефине Константиновне Чилингарида, хранительнице моего семейного очага.

Проводы.

На вокзал в день отъезда с нами попрощаться пришли не только греки, с которыми меня объединяло общее несчастье, но и казахи, узбеки, русские. Казах Бектимир, бывший мой больной, пригласил всех

проводящих в ресторан и угостил шампанским. Потом подвел меня к муфтям казахов и узбеков, которые пришли на проводы. Я подошел к ним, поклонился за доставленную мне их присутствием честь. В ответ один из них произнес: «Вы, как человек и как врач, оставляете в сердцах наших жителей благодарную память. Аллах вам в помощь!» Я поднялся на ступеньки уже отходящего поезда, когда Марика Томпосиди быстро вложила мне в руки небольшой моток зеленых ниток и сказала: «Распускай по дороге, пока весь моток не разматается». «Для чего?» - удивился я. «Чтобы дорога для вас была зеленой», - ответила она, - «и открылась бы дорога для нас». Поезд тронулся и на глазах у всех появились слезы. Какая жестокая и несправедливая жизнь. Но жизнь – это война: сильные наступают, слабые отступают, трусы дезертируют. Многое пришлось пережить нашему народу, и от этого у нас выработался стойкий иммунитет ко всему.

Родной Сухуми.

В октябре 1954 года на Сухумском вокзале нас встречали близкие родственники, друзья, соседи, коллеги. Встреча была теплой, душевной со слезами радости на глазах. Сестра София в честь нашего возвращения накрыла праздничный стол. Произносимые тосты были искренними. Я сердцем чувствовал, как все были рады нашему возвращению. Этот день для меня был одним из самых счастливых и незабываемых. Я вернулся в родной город, город юности моей, город, где друзья тебя помнят. С большой благодарностью вспоминаю соседей Бокучава и Багатурия. Среди встречающих был мой лучший друг и коллега Семен Яковлевич Миминошвили. Увидев его, вспомнил, как он, узнав о нашем выселении, прибежал к нам домой, но застал только плачущую сестру и, обняв ее, плакал вместе с ней на ступеньках нашего дома. Затем ему удалось найти наш эшелон,

Семья в начале 70ых годов, одни из лучших в Сухуми.

стоявший на станции «Эшеры» и принести полные сумки продуктов. Когда пишу эти строки, я вновь и вновь переживаю в памяти события того далекого дня. Как прекрасно иметь хороших друзей. Я благодарен судьбе, что они у меня были. «Нет уз священнее на свете, чем узы дружбы» - писал М. Горький. Святость этой дружбы мы берегли всегда.

Назначение в больницу.

По приказу министра здравоохранения я был назначен невропатологом 2-ой Сухумской городской больницы. Вскоре неврологические отделения 1-ой и 2-ой городских больниц были объединены в одно большое отделение, рассчитанное на 60 коек, которое я возглавил после ухода по болезни моего коллеги С.Т. Тавадьяна. Мне приходилось выполнять функции не только лечащего врача, но заниматься и административной деятельностью. После моего обращения в центральную газету «Известия», удалось оборудовать дополнительными койками отделение интенсивной терапии, где оказывалась квалифицированная неврологическая помощь. В отделении на специальных кроватях, сконструированных мною, успешно применялись способы вытяжения позвоночника при спинномозговых грыжах. Благодаря этому методу, в некоторых случаях удавалось избежать оперативного вмешательства. В дружном коллективе 2-ой Сухумской горбольницы я проработал 35 лет. В этой больнице прошли самые плодотворные годы моей врачебной деятельности. Для меня больница была вторым домом, коллектив – второй семьей.

Делегация Греции в Сухуми.

В 1959 году Советский Союз посетила парламентская делегация Греции, которую представляли 12 депутатов. В программе пребывания

у них был запланирован визит в Сухуми, с посещением одной греческой семьи в городе и одной в колхозе. Зная, что я и члены моей семьи владеем новогреческим языком, а так же имеем соответствующие условия для приема гостей такого ранга, ко мне обратились представители парламента Абхазии с просьбой принять греческую делегацию в своем доме, при этом, отметив, что все расходы по приему гостей будут оплачены. Я ответил, что парламентариев из своей исторической родины приму с большой радостью и только за свой счет. Встреча была незабываемой. Моя супруга организовала праздничный стол с блюдами понтийской и кавказской кухни. Песни и танцы чередовались с дружественными тостами. Под конец застолья все присутствующие вместе с гостями спели на русском языке «Подмосковные вечера». Один из депутатов обратился ко мне с вопросом, имею ли я родственников в Греции, которых хотел бы посетить. Я ответил, что в Афинах живет мой дядя,

младший брат отца. Тогда он предложил мне написать дяде письмо с просьбой прислать приглашение в Грецию. Передав через них письмо, я и не думал, что буквально через два месяца получу ответ с приглашением. В 1960 году по приглашению Н.С. Хрущева на отдых в Сочи прибыл с супругой председатель партии ЭДА Пашалидис Иоаннис, уроженец высокогорной деревни Санты (Турция), который в 1921 году выехал в Грецию. Детство и юность его прошли вместе с моим отцом, а затем, переехав уже в Сухуми, они породнились, стали кумовьями. И вот однажды, возвращаясь с работы домой, в беседке нашего двора увидел свою мать, которая разговаривала с двумя женщинами. Одна из них была Мария, жена Пашалидиса, а другая – ее переводчица, Рытова. Разговор шел на понтийском языке, который переводчица не понимала. Так что мне пришлось прийти ее на помощь. Выяснилось, что Мария Пашалиду приехала в Сухуми специально, чтобы посетить близких им людей, с которыми они дружили. Это была семья врача, профессора Александра Григолия, с которым работал хирургом Пашалидис Иоаннис и семья Качарова. Никто из них не мог и предположить, что, спустя долгие годы, произойдет эта трогательная и теплая встреча старых друзей. Во время встречи я поинтересовался у Марии, почему не приехал с ней ее супруг. Она объяснила, что он не совсем здоров, поэтому не смог приехать. Истинную причину я узнал спустя некоторое время. С ним мы встретились на корабле «Нахимов», на котором я вместе с супругой отплывал из Сочи в Грецию. Беседуя со мной, он сказал: «За что вас выслали в 1949 году? В чем вы были виноваты? И если бы я приехал, то мне бы пришлось обязательно поднимать перед вашим правительством вопрос принудительного переселения греков. Вопрос, на который я бы никогда не получил объективный ответ. Поэтому, чтобы не говорить лишнее, я не приехал». В греческом порту Пиреи его встречала молодежь с лозунгами: «Да здравствует наш отец!»

Национальная политика Грузии.

Абхазию заселяло свыше двадцати национальностей. Здесь проживали абхазцы, грузины, русские, армяне, латыши, немцы и многие другие. И проживали не просто объединенные одной территорией, а в дружбе друг с другом. Мы все гордились тем, что могли сказать: «Я – сухумчанин!» И это было нашим национальным определением. Но, к сожалению, наступили такие времена, когда Абхазия, вдруг, на два враждующих лагеря – абхазцы и грузины. И в этом противостоянии не было места другим национальностям. Надо было сделать выбор, с кем ты, с одними или с другими. А как выбирать? Ведь я друзей выбирал не по национальности, больных лечил, не заглядывая в графу паспорта о национальности, общался с людьми, руководствуясь человеческими чувствами, но никак не национальными. В годы межнациональной розни в Абхазии, греков пытались привлечь каждый на свою сторону. Мы, греки, пережившие Великую Отечественную войну и насильственное переселение, знаем, что такое горе, смерть и страдание. Мы стоим за добрый мир, за хорошие отношения со всеми. Все мои старания и попытки образумить горячие головы националистов не привели ни к чему. Абхазцы считали землю, на которой они проживали, своей, а грузины считали, что Абхазия – это только придаток грузинской земли. Только нам грекам делить было нечего. Агрессивность и хаос, царящие в республике, подтолкнули меня к единственно правильному решению – покинуть землю отцов и вернуться на землю прадедов.

Эпистрофи.

В период перестройки, когда ослабели запреты на изоляцию советского народа, был решен вопрос свободного выезда греков-понтийцев в Грецию. В конце 80-х годов в Сухуми было организовано

греческое общество под названием «Επιστροφή» («Возвращение») во главе с Федором Алхазовым и Илиасом Папандопулосом, которые связались с местными органами МВД и консульским отделом греческого посольства в Москве для получения разрешения выезда греков на постоянное место жительства. Нужно отметить, что местные власти и консульский отдел оказывали соответствующую помощь. Таким образом, все желающие выезжали организованно и без проблем. Спустя более чем тридцать лет, моя семья вновь покидала родную землю. Переезд наш был не принудительным, но вынужденным. Я не хотел для наших детей тех страданий, которые пришлось перенести мне. Я хотел для своих детей спокойного будущего, чтобы перед ними никогда не стояла проблема национального вопроса. Опять, как и тогда в Казахстане, было прощание с близкими и дорогими мне людьми, память о которых я увозил в неизвестное мне будущее. Никогда не забуду, какой теплый прощальный вечер устроил мне коллектив больницы. Навсегда в памяти останется и тот вечер в музыкальном училище, где моя супруга долгие годы проработала преподавателем. Должен сказать, что Грецию я знал довольно хорошо. Четыре раза посетил ее по приглашению моего родного дяди, брата отца, который там проживал с 1939 года. Его так и называли «дядя Ваня русский». Поэтому я не могу сказать, что мы приехали на пустое место. Период адаптации, когда приспосабливаешься к новым условиям, всегда труден. Одно дело приезжать в гости, а другое – на постоянное место жительства. Мы не остались без внимания со стороны близких мне людей, которые уже жили в Греции. Это и школьные мои друзья: Софианиди Янис, проживающий в Пирее, братья Юра и Андрей Симсониди, Ашатов Игнат, который живет в Салониках. Это и родные мне люди: двоюродный брат (ныне ушедший из жизни) Юра Бумбуриди, концертмейстер государственного симфонического оркестра Греции, двоюродная сестра Алики с супругом Костасом и многие другие. Люди, которые в трудное для нас время не на чужой

земле, но на новой для нас земле, были нам опорой и поддержкой – это родственники в Александруполисе

Понтии с разных берегов Черного моря.

О том, что нас называют понтийцами, мы узнали здесь в Греции. В бывшем СССР была и есть нация – грек. А здесь всех, кто приехал из стран бывшего Союза, называют «россопонтий». И не важно откуда ты приехал, с Кавказа, Казахстана или Узбекистана, для местного населения все мы – из России. Но понтийцев, приехавших из Турции, никогда не называют «туркопонтий». Они – греки - понтийцы. А по сути, у нас одни предки, мы одна нация. Греки, жившие на территории бывшего Понтийского царства, подверглись жестокому, варварскому геноциду со стороны турецкого правительства. Спасаясь от резни, часть греков перебралась в Грецию, часть оказалась в России, где расселилась на ее территории, в основном, на ее Черноморском побережье. Но и в России подверглись геноциду во время Сталинских репрессий. В песках Казахстана и Узбекистана навсегда остались лежать 54.000 греков – понтийцев. Надо сказать, что греческое правительство помогало приехавшим грекам. Было организовано специальное учреждение под названием «Ιδρυμα Παλινοστροφου», которое проделало большую работу по обеспечению приема и благоустройства репатриантов, прибывших из бывшего Советского Союза. Пожилым людям, достигшим 65-летнего возраста, платят государственную пенсию. Проблему трудоустройства многие приехавшие греки решили торговлей на местных рынках (лаиках). Многие воспользовались банковскими ссудами на льготных условиях для приобретения жилья. Правда, обидно, что Родина (бывший Советский Союз) многим из нас, проработавшим там по 30, 40, 50 лет, не перечисляет пенсию. А ведь среди нас имеются ветераны и

инвалиды Великой Отечественной войны, ветераны труда. Сколько нам осталось еще жить? Прожитые годы, к сожалению, не вернуть.

Имущие не откликнулись.

Чтобы как-то объединить соотечественников, в городе Александруполи решили создать культурный клуб «Эвксинос понтос», на что государство выделило 300.000 драхм. Своими силами устроили помещение, взятое в аренду, приобрели телевизор, настольные игры, настроили рояль, списанный за ненадобностью. Проводили интересные экскурсии, были лекции об истории древней и современной Греции, о тесной культурной и политической связи Греции и России. С помощью моей супруги Жозефины были организованы праздничные мероприятия на Рождество и Новый год. Местное телевидение транслировало эти передачи. Но, как известно, порой сила человека в кошельке. Наш бюджет, состоявший только из членских взносов, не выдержал. С просьбой о материальной помощи обратились к состоятельным людям, но они не отозвались на наши призывы. Клуб просуществовал три года.

По этому поводу хочу вспомнить культурную жизнь греков в Сухуми после возвращения из Казахстана. Первая гречанка – заслуженная артистка Абхазии, солистка Сухумской филармонии Ольга Панкозиди – Коропец, организовала народный греческий хореографический ансамбль под руководством Алеко Полиматиди. Педагог музыкального училища Янис Токмакидис организовал ансамбль греческих песен «Псаропула», выезжающий на гастроли за пределы Абхазии. Ансамбль «Бузуки», музыкальным руководителем которого был Мурузиди Константин, а солистом – Петрос Бумбуриди, с большим успехом часто выступал с концертами в разных городах Абхазии и Грузии. В одном из богатых колхозов Сухумского района «Одыши», руководимым Евстафием Анастасиади, мой сын Константин создал

вокально-инструментальный ансамбль «Аргонавты». На открытие нового клуба культуры в качестве почетного гостя присутствовал народный артист СССР Одиссей Димитриади. Ансамбль «Аргонавты» в честь него исполнили песню «Калос иртес Одиссеа». В этот период казалось, что сбудутся надежды по возрождению «Маленькой Греции», но увы... Это оказалось только надеждой.

Коротко о семье.

Через полтора года пребывания в Греции, преодолев все бюрократические трудности, моя семья потихоньку обживалась на новом месте. Знание новогреческого языка, безусловно, помогло для адаптации. Мои дети – Елена и Константин – в выборе профессии пошли по моим стопам. Дочь – акушер-гинеколог, а сын – психиатр. Количество врачей в семье прибавилось в лице моего зятя Матфея Алхазидиса – врач-педиатр. Супруга моего сына по образованию филолог. Самый близкий и родной мне человек, моя жена, с которой мы рука об руку прошли весь этот долгий и сложный жизненный путь, до сих пор не оставила свою музыкальную деятельность и продолжает преподавать. Заслуженная артистка Абхазии, замечательный педагог, воспитавшая многих учениц, которые поют в Московском оперном театре. Она не мыслит своей жизни без музыки. В Александруполи, в городском музыкальном училище, куда в 1990 году ее пригласили на работу, впервые открылось вокальное отделение. Мне есть, чем гордиться. Дети нашли свою дорогу в жизни, а внуки достойно продолжают ее.

Спасибо, родная Эллада!

Воспоминания вернули меня на много лет назад. С каждой строкой я заново переживаю свою жизнь. Мысленно возвращаясь в свое прошлое, благодарю судьбу за то, что она дала мне возможность,

несмотря на все трудности и препятствия, ощутить себя греком не только по национальности, но и быть гражданином Греции. Вспоминаю слезы близких людей по поводу нашего отъезда из Сухуми и их слова: «Вам есть куда ехать, вас примет ваша историческая родина. А куда нам податься? Что с нами будет?» Эллада приняла нас. Обняла, согрела, помогла, насколько это было возможно. Спасибо за все! Наконец-то, после долгих лет скитаний и страданий мы обрели свою землю, которую нас никто не просит покинуть. Благодарим за то, что она в тяжелое время межнациональной розни в Сухуми не оставила своих соотечественников без внимания. Греческое правительство зафрахтовало специальный корабль для вывоза всех греков, желающих покинуть этот, некогда гостеприимный край. Об этом мы будем помнить всю жизнь, и эту память завещаем своим потомкам.

Биография

Бумбуриди Полихрон Петровч родился в городе Сухуми в 1920 году. Окончил 2ую сухумскую греческую школу в 1937-38 году. Помимо успехов в учебе, принимал активное участие в спорте. (футбол) В этом же году поступил в Кубанский медицинский институт им. Красной Армии в городе Краснодаре, который окончил в 1947 г. с перерывом в годы войны. В военные годы служил в истребительном батальоне г. Сухуми. В течении 35 лет привлекался к экспертизе призываемых в Сов. Армию во время и после войны. Трижды усовершенствовался по циклу неврологии в центральном институте усовершенствования г. Москве. 15 лет был главным невропатологом города Сухуми. Последние годы возглавлял невропатологическое отделение 2ой сухумской городской больницы на 60 коек им. В.А. Шеварнадзе. В Александрополе проработал 4,5 года в ИКА.

24 февраля 1971 г. за заслуги в области народного здравоохранения - присвоено почетное звание заслуженного врача Абхазии. За дополнительный добросовестный труд от имени Верховного Совета СССР, указом президиума Верховного Совета от 30-8-1979, награжден медалью ветерана труда.

Фотографии

Полихрон Петрович Бумбуриди сегодня

На память.

Один из прощальных концертов моей супруги, Ж.К. Бумбуриды

Πολυχρόνης Μπουμπουρίδης

Η ιστορία της “Μικρής Ελλάδας”
στη χώρα του Σουχούμι - ψυχη της Αμπχαζίας

Αθήνα, 2006

Αφιερώνεται στα παιδιά και στα εγγόνια μου.

*Ιστορία της "Μικρής Ελλάδας" στη χώρα του Σουχούμι, ψυχή της
'Αμπχαζίας'*

Έκδοση 1η

Επιμέλεια έκδοσης και μετάφραση: Αλέξανδρος Μπουμπουρίδης
Εκδότης: Ελένη Μπουμπουρίδου, τηλ.: 210 9582276, lifeform@otenet.gr
Εκτύπωση: "Τυπογραμμή", τηλ.: 210 4815181

*"Οι λαοί που δεν γνωρίζουν το παρελθόν τους -
δεν έχουν μέλλον"*

Αγαπητέ αναγνώστη!

Όλα αυτά που θα διαβάσετε σ'αυτές τις σελίδες είναι πραγματική αλήθεια, την οποία έζησε η οικογένεια μου μαζί με τον λαό της - συμπατριώτες από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Μέχρι το 1937 όντως το Σουχούμι αποκαλούσανε "Μικρή Ελλάδα", βρισκόμενη στην πολυεθνική αυτονομία της Αμπχαζίας, όπου οι άνθρωποι δεν χωριζόντουσαν σε εθνικές ομάδες, ήταν ισάξιοι και σεβαστοί σε σχέση μεταξύ τους. Όλους τους ένωνε η ανθρωπιά και η αγάπη, που αποτελούσε και αποτελεί βασικό κορμό της ζωής μας.

Να συστηθώ - γεννήθηκα το 1920 στο Σουχούμι, άλλωτε αρχαία Διοσκουρία, στη πόλη που θεωρούταν κέντρο του Ελληνισμού στην ευρύτερη περιοχή της Ρωσίας, όπου και πέρασα τα ωραιότερα χρόνια της ζωής μου. Από τα λόγια του πατέρα μου ξέρω πως στο Σουχούμι - Καλέ, (κάστρο), έτσι ονομάζανε την πόλη τότε, υπήρχε ελληνική λέσχη, πρόεδρος της οποίας ήτανε ο χειρουργός Ιωάννης Παταλίδης (το 1921 έφυγε στην Ελλάδα, όπου δημιούργησε το κόμμα "ΕΔΑ" - Ελληνική Δημοκρατική Αριστερά). Μέλη της λέσχης αυτής ήταν έμποροι καπνού όπως Μιλόπουλος, Σαμουρίδης, Κομνηνός, ο ιατρός παθολόγος Σπυρίδης και ο πατέρας μου Πέτρος Μπουμπουρίδης - τεχνικός εργολάβος. Χάρη στην κοινωνική καταξίωση που είχαν αυτοί οι άνθρωποι, το Σουχούμι είχε 2 ελληνικά σχολεία - το αρχικό δημοτικό και το λύκειο, το θέατρο Σαμουρίδη, την ελληνική ορθόδοξη εκκλησία του Αγίου Γεωργίου (μοναδική στο Σουχούμι μέχρι και σήμερα). Το 1921 με την εγκατάσταση του Σοβιετικού καθεστώτος στην Αμπχαζία, αρκετά μέλη του συλλόγου εγκατέλειψαν το Σουχούμι και έφυγαν στην Ελλάδα. Αλλά η ζωή των ελλήνων στη γη που έγινε πατρίδα γι' αυτούς και τα παιδιά τους συνεχιζότανε.. Λειτουργούσαν ελληνικά σχολεία, και όταν οργάνωσαν το λύκειο, πρώτος διευθυντής ήτανε ο Βασίλης

Καρντάσης, ενώ τα τελευταία χρόνια ο Χριστόφορος Ιππολίτοβ. Διευθυντής του δημοτικού σχολείου ήταν ο εξαίσιος άνθρωπος και καθηγητής Μανόλης Μεταφίδης. Στην εκκλησία όπως και πριν, εξακολουθούσε να τηρείται η λειτουργία στην οποία πέρα από τους έλληνες παρευρισκόντουσαν και ντόπιοι ορθόδοξοι κάτοικοι. Άρχισε να εκδίδεται η τοπική εφημερίδα "Κόκκινος Καπνός", συντάκτης της οποίας ήταν ο Μιχάλης Καλαντόπουλος, και τα τελευταία χρόνια όταν η εφημερίδα μετονομάστηκε σε "Κομμουνιστής", αρχισυντάκτης ήτανε ο Γεώργιος Μπουμπουρίδης. Συνδρομητές της εφημερίδας δεν ήταν μόνο οι κάτοικοι της Αμπαζίας, αλλά και άλλων πόλεων της Σοβιετικής Ένωσης.

Συστάθηκε ελληνική δραματική σχολή. Την εποχή εκείνη επικεφαλής ήταν ο συγγραφέας και δραματουργός Θεόδωρος Κανονίδης, μέλος της ομοσπονδίας συγγραφέων της Σοβιετικής Ένωσης από τον πρώτο χρόνο λειτουργίας της. Τα έργα του "Της τρίχας το γεφύρι", "Πρόσφυγες απ' την Ελλάδα", "Χαρά", είχαν μεγάλη επιτυχία και απήχηση. Η μουσική αυτών των αξέχαστων τραγουδιών ανήκει στον αναγνωρισμένο από την ΕΣΣΔ ως μεγαλοσυνθέτη Οδυσσέα Δημητριάδη, ο οποίος έκανε τα πρώτα βήματα του στη μουσικό ωδείο του Σουχούμι. Στο θεατρικό ρεπερτόριο υπήρχαν έργα του Σοφοκλή, Ευριπίδη, Σίλλερ, Τσέχοφ, Οστρόβσκι, Γκόγκολ και άλλων. Οι συντελεστές του ήταν υπέροχοι ηθοποιοί όπως ο Νικόλαος Σπανίδης, Αναστάσιος Ξυνόπουλος, Γεώργιος Καντζάς, Γιάννης Μαραντίδης, Ιρίνα Κούσκοβα, Όλγα Ιωσηφίδου, Αγάπη Καρβονίδη, Σίμος Μιλιάδης και πολλοί άλλοι. Στα χρόνια εκείνα, τα διαλείμματα στις παραστάσεις διαρκούσαν έως και μισή ώρα, ώστε όσοι θεατές επιθυμούν, να μπορούσαν να χορέψουν με τη συνοδεία της θεατρικής ορχήστρας.

Φοιτούσα σε ελληνικό σχολείο όπου διδάσκανε πολύτιμοι για μένα δάσκαλοι όπως ο Δημήτρης Χαριτίδης, Πέτρος Χολίδης, Χρίστος Πολίτοβ, Λεωνίδας και Πέτρος Περουκίδης, Ι. Λεόντοβιτς, Χ. Στεφανίδης, Τουμπουλίδης και άλλοι. Ιδιαίτερα θα ξεχώριζα την καθηγήτρια ρωσικής φιλολογίας, την Όλγα Νικολάεβνα Εμελιάνοβα. Το

χαμόγελο της διατηρήθηκε ανεξίτηλο στα μάτια μου ενώ το λόγια της ηχούν ακόμα στο μυαλό: "Παιδιά μου, στην Σοβιετική Ένωση δεν υπάρχουν ελληνικά πανεπιστήμια και θα πρέπει να μπειτε σε ρωσικά. Γι' αυτό δεν θα σας κάνω μάθημα σύμφωνα με το πρόγραμμα του σχολείου σας αλλά σύμφωνα με εκείνο των ρώσικων σχολείων." Μας έδινε πάντα επιπλέον ύλη, ασκήσεις και οι μαθητές την αγαπούσαν σαν δικό τους άνθρωπο. Χάρη σ' αυτή, τα ρωσικά για μας γίνανε δεύτερη μητρική γλώσσα.

Στο Σουχούμι υπήρχε παιδαγωγικό ινστιτούτο με οικοτροφείο στο οποίο προετοιμάζανε στελέχη για ελληνικά σχολεία. Διευθυντής του ήταν ο Δημήτρης Ξενοφόντοβ. Στο σχολείο μας πολλοί μαθητές παρακολουθούσαν μαθήματα χορού που γινόντουσαν για τους τελειόφοιτους. Στην παραλία της πόλης, στην είσοδο του παραθαλάσσιου πάρκου, κάθε σαββατοκύριακο μια ορχήστρα έπαιζε μουσική δωματίου. Τέτοιες μέρες το πάρκο ήταν πάντα γεμάτο με κόσμο που ερχόταν να ξεκουραστεί, να χορέψει, να επικοινωνήσει. Λίγο παρακάτω, υπήρχε μια αποβάθρα από όπου μπορούσε κανείς να κάνει τη βόλτα του με βάρκα. Η παραλία για τους Σουχουμιώτες ήταν το αγαπημένο μέρος για ξεκούραση. Και στις δύο πλευρές της εισόδου του πάρκου, υπήρχανε όμορφα εμπορικά κιόσκια που πουλάγανε γλυκά, παγωτά, αναψυκτικά με διάφορα σιρόπια του γνωστού τότε παραγωγού "Λαγκίντζε". Αργότερα τα κιόσκια αυτά γκρεμίστηκαν για να τοποθετηθεί ψηλή κιονοστοιχία δίπλα στο ξενοδοχείο "Ρίτσα" (πρώην Σαν Ρεμο), ιδιοκτήτης του οποίου ήταν έλληνας, κ. Μπαλταζής. Μετά από αυτή την εποχή το ξενοδοχείο έχασε το μεγαλείο του. Λόγο της αυξημένης υγρασίας εκείνη την περίοδο, η πόλη απέκτησε μεγάλο πρόβλημα ελονοσίας (αυξημένου πυρετού).

Τις πολλές εθνικότητες στην περιοχή τις ένωνε η φιλία που είχε "Σουχουμιώτικο" χαρακτήρα. Οι νέοι στον ελεύθερο τους χρόνο πηγαίνανε στο λόφο "Τραπέτσια" (Τραπέζιο), στο δάσος με τους ευκαλύπτους. Εκεί υπήρχαν ειδικά τοποθετημένα παιχνίδια, ηχούσε πάντα μουσική συνοδευόμενη από τον χορό των ζευγαριών. Το αίσθημα

του ανταγωνισμού υπήρχε μόνο στον αθλητισμό και στις γνώσεις. Στο δυναμικό της κυβέρνησης της αμπχαζίας, πέρα από τους ίδιους υπουργικές θέσεις κατείχαν και γεωργιανοί, έλληνες και αρμένιοι. Αυτό το "πολυεθνικό γραφείο" έμελλε να μεταμορφώσει τον τόπο σε ανθισμένη πολιτεία που ο κόσμος αποκαλούσε "Ατλαντίδα του Έυξεινου Πόντου". Η δημοκρατία της Αμπχαζίας ήταν πλούσια και συμμετείχε ενεργά στην ανάπτυξη της οικονομίας της Σοβιετικής Ένωσης. Θυμάμαι πολύ καλά πως στο λιμάνι της πόλης μένανε για μέρες μεγάλα ξένα πλοία που γέμιζαν τα αμπάρια τους με τις καλύτερες ποικιλίες του ντόπιου καπνού "Σαμσουν" και "Τραμπζούν". Από το εργοστάσιο του Κοντόρκσι φεύγανε σπάνια είδη ξυλείας που φτιάχνανε από το δάσος της περιοχής, όπως καρυδιά, φουντουκιά και πύξο. Για την προσφορά της Αμπχαζίας στην οικονομία της Σοβιετικής Ένωσης, το καλοκαίρι του 1936 η δημοκρατία βραβεύτηκε με το ανώτατο παράσημο, το μετάλλιο του Λένιν. Προς τιμή αυτού του σημαντικού γεγονότος, στην πόλη πραγματοποιήθηκε μεγάλη παρέλαση στην λεωφόρο "3η Διεθνείς" (αργότερα Λεωφόρος Ειρήνης - Προσπεκτ Μίρα) την οποία είχα την τύχη να παρακολουθήσω.

Την παρέλαση υποδεχόταν ο Νέστορ Λακόμπα. (πρώην τότε πρόεδρος του εκτελεστικού σώματος του κόμματος.) Για το που εξαφανίστηκε αργότερα το παράσημο αυτό η ιστορία σιωπά και δεν μας αποκαλύπτει. Τον χειμώνα της ίδιας χρονιάς, την ημέρα του μεγάλου χιονιά, ο κόσμος της Αμπχαζίας ανέμενε τη σωρό του Ν. Λακόμπα από την Τυφλίδα. Από τον σταθμό του Κελασούρι ως το κεντρικό θέατρο της πόλης, το φέρετρο κουβαλούσαν συνάδελφοι και φίλοι του συγχωρεμένου, ο οποίος αγαπιότανε ιδιαίτερα από τον λαό του. Στον επικήδειο μίλησαν ο πολιτικός εκπρόσωπος των αρχών της Γεωργίας και η πρώτη Αμπχάζια πιλότος Μαίρη Άβιτνζμπα. Θάφτηκε μπροστά στην είσοδο του βοτανικού κήπου. Έτσι κάτω από μυστήριες συνθήκες έφυγε από την ζωή ο πιστός άνθρωπος του αμπχάζικου λαού Νέστορ Λακόμπα, που αξιολογούσε τους ανθρώπους αξιοκρατικά και όχι με φυλετικά κριτήρια. Ο τότε υπουργός υγείας και γιατρός εν ενεργεία κ. Σεμερτζής

Άποψη παραλιακού πεζόδρομου. Ξενοδοχείο Σαν Ρέμο (Ρίτσα)

- Χιώτης, είχε δηλώσει πως ο Ν. Λακόμπα δεν έπασχε από καμιά ασθένεια που θα μπορούσε να προκαλέσει αιφνίδιο θάνατο. Είχε μόνο βαρηκοΐα και γι' αυτό χρησιμοποιούσε ειδική συσκευή για ενίσχυση ακοής. Για πιο λόγο δεν έγινε αυτοψία, που σε τέτοιες περιπτώσεις είναι απαραίτητη, ως συνήθως "δεν γνωρίζει κανείς"... Σύντομα, το μνημείο του τάφου του ισοπεδώθηκε ενώ η οικογένειά του μαζί με τους συγγενείς τους εκτελέστηκαν σαν προδότες του έθνους. Τα στοιχεία που αναφέρω, έχουν παρθεί από μια σειρά ντοκουμέντων που είναι κομμάτι της ζωής μου. Ο γιος του Ν. Λακόμπα - Ραούφ ήταν φίλος μας και εγώ ήμουν μάρτυρας και μέτοχος της εποχής εκείνης. Την δεκαετία του ογδόντα περάσανε 100 χρόνια από την γέννηση του Λακόμπα και μπροστά στην είσοδο του πάρκου ξαναστήσανε το μνημείο, αλλά που βρίσκονται τα πραγματικά οστά του είναι άγνωστο.

Το καλοκαίρι του 1936, σε αθλητικούς αγώνες που γινόντουσαν στην Αμπχαζία, τα παιδιά του ελληνικού σχολείου πήραν πρώτη θέση. Για το λόγο αυτό ο πρόεδρος της κοινοβουλίου της Ουκρανίας κ. Πετρόβσκι που παραθέριζε στην περιοχή την εποχή εκείνη, έστειλε στο σχολείο - νικητή ολοκληρωμένη συλλογή από πνευστά όργανα. Το ελληνικό σχολείο συχνά διεκδικούσε την πρωτιά σε αθλητικές διοργανώσεις της χώρας. Η σχολική ποδοσφαιρική ομάδα "Μπουρεβέστνικ" ήτανε πάντοτε ανάμεσα στους πρώτους σε τοπικό αλλά και σε ευρύτερο επίπεδο. Το 1936, 1937 και 1938 μετά από προκριματικούς αγώνες μετείχε 3 φορές στους τελικούς της Μόσχας. Ο βασικός κορμός της ομάδας αποτελούταν από παίκτες του σχολείου μας. Ο τρόπος παιχνιδιού που ανέπτυξε η ομάδα χαρακτηριζόταν ως ο πιο τεχνικά καταρτισμένος και ομορφότερος. Το μικρό Σουχούμι εκείνη την εποχή δόξαζε όπως μπορούσε την Αμπχαζία.

Ήμουν ένας από τους τελευταίους απόφοιτους του 2ου ελληνικού σχολείου. Το 1938, σε μια πολύ δύσκολη περίοδο για όλη την Σοβιετική Ένωση λόγω αλλαγής της εθνικής πολιτικής, τα ελληνικά σχολεία της πόλης γίνανε ρώσικα και στα χωριά γεωργιάνικα. Από την ελληνική κοινωνία είχαν γίνει όλα τα απαραίτητα βήματα για να διατηρηθούν τα

Ποδοσφαιρική ομάδα "Δυναμό" μετά την κατάκτηση του κυπέλλου Γεωργίας

Απόφοιτοι 2ου ελληνικού λυκείου 1937 - 38

σχολεία αλλά όλες οι εκκλήσεις είχαν απορριφθεί. Κλείσανε την εφημερίδα, το θέατρο. Και μπροστά μας κλείσανε όλες τις πόρτες στην πολιτιστική ζωή της χώρας. Η "μικρή Ελλάδα" έπαψε να υπάρχει στην φιλική οικογένεια της Αμπχαζίας. Όπως προανέφερα ήμουν από τους τελευταίους απόφοιτους του ελληνικού λυκείου και μετά το κλείσιμο του στα μέτρα του δυνατού προσπαθούσα να διατηρήσω τη γλώσσα η οποία αργότερα με βοήθησε να δώσω εξετάσεις στην Ελλάδα για αναγνώριση πτυχίου και να πάρω την άδεια εξασκήσεως επαγγέλματος. Όσο αφορά τους διωγμούς χωρίς δικαίωμα αλληλογραφίας, και τις εκτελέσεις επί Στάλιν, δεν χρειάζεται να αναφερθώ. Το θέμα αυτό έχει εξαντληθεί σε συζητήσεις και βιβλία. Θέλω μόνο να σημειώσω ότι σε εκείνες τις εκτελέσεις σημαντικές απώλειες είχε και ο φιλόξενος γεωργιάνικος λαός ο οποίος έχασε τα σημαντικότερα εθνικά του στελέχη. Τώρα που είμαστε στην Ελλάδα, πολλές οικογένειες ακόμα λαμβάνουν έγγραφα από διάφορες εισαγγελίες της Ρωσίας για την ανάκληση της θανατικής ποινής που επιβάλλανε κάποτε σε συγγενείς και φίλους τους. Αναφέρεται τόπος και ημερομηνία εκτέλεσης καθώς και οι ελλείψεις κατηγοριών λόγω των οποίων αθρώνουν τους θανόντες "για πάντα". Θυμάμαι την "Υπόθεση Λένινγκραντ" όταν το 1949 είχαν εκτελεστεί κομματικοί ηγέτες - υπερασπιστές του Λένινγκραντ την εποχή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Θα αναφέρω τα λόγια του στρατηγού Γ. Κ. Ζούκοβ σχετικά με το θέμα: "Με τίποτα δεν μπορώ να καταλάβω γιατί σκοτώσανε αυτούς τους ανθρώπους!?" Το 1938 πέρασα ιατρική στο πανεπιστήμιο "Κόκκινος Στρατός" του Κρασνοντάρ. Το 1942 λόγω της ιδιαίτερα δύσκολης κατάστασης εξαιτίας του πολέμου, το πανεπιστήμιο έδωσε έκτατα απολυτήρια, κατά 4 χρόνια νωρίτερα. Ο στρατός είχε ανάγκη από γιατρούς. Τα γερμανικά στρατεύματα πλησιάζανε το Κρασνοντάρ. Στο Τουαπσέ βρισκόταν σε εξέλιξη δυνατή μάχη για να ανοιχτεί πέρασμα στα πετρέλαια του Αϊζερμπατζάν. Μια από της ορεινές περιοχές του Σουχούμι είχε ήδη καταληφθεί, ενώ η πόλη δεχόταν ισοπεδωτικούς βομβαρδισμούς. Εμάς τους στρατιωτικούς γιατρούς μας αποκαλούσανε "στρατιώτες χωρίς στολή". Μετά το τέλος

του πολέμου το 1946 συνέχισα της σπουδές στο 5ο έτος του πανεπιστημίου.

Δεύτερη γενοκτονία

Είναι δύσκολο να θυμάσαι και να γράφεις για εκείνη την εποχή. Όταν ο άνθρωπος γνωρίζει ότι φταίει, η τιμωρία υποφέρεται ευκολότερα. Όταν όμως τιμωρείτε σκληρά κάποιος αθώος - αυτό πονάει περισσότερο. Τέλειωσε ένας τρομερός πόλεμος. Ο φασισμός είχε νικηθεί. Σ' αυτή τη πολυετή μάχη μαζί με όλους τους λαούς της Σοβιετικής Ένωσης υπερασπιζόντουσαν την "πατρίδα τους" και οι έλληνες. Πολλοί από αυτούς δεν ξανασηκώθηκαν από τα πεδία μάχης άλλοι τόσοι γυρίσανε στα σπίτια τους ανάπηροι. Αρκετοί από αυτούς βραβευτήκανε με ανώτατα μετάλλια και παράσημα της ΕΣΣΔ, Πολωνίας, Τσεχοσλοβακίας, Ουγγαρίας. Οι Σουχουμιώτες ήτανε περήφανοι για τους ήρωες τους. Ποιος δεν γνωρίζει πίσω από το ρωσικό ψευδώνυμο Τσουφτελοβ Κωνσταντίν τον Ηλία Παπαδόπουλο; Η τον θρυλικό κατάσκοπο, πολυτιμημένο με μετάλλια - λοχαγό Ρισαντίδη Β. Δ. για τον οποίον μάλιστα έχει γραφτεί και βιβλίο. Ο πόλεμος δεν παραμέρισε ούτε την οικογένεια μας - δεν γυρίσανε πίσω ο γαμπρός μου και δύο από τα αδέρφια. Τον καιρό των πολεμικών διαταραχών στην Ελλάδα, στην Σοβιετική Ένωση είχε συσταθεί επιτροπή αλληλεγγύης στους έλληνες δημοκράτες, επικεφαλής της οποίας ήτανε ο Σεργκεί Σεργκέεβιτς Σμιρνόβ. Εκείνη την εποχή είχα αναλάβει βοηθός του για την περιοχή της Αμπχαζίας. Σε ένα από τα φυλλάδια που μέχρι σήμερα φυλάω, αναγράφεται: "Ουδείς Έλληνας δέχτηκε να πολεμήσει ενάντια στην Σοβιετική Ένωση στην πλευρά των Γερμανών. Κανείς από τους έλληνες δεν δικάστηκε από στρατοδικείο για προδοσία της Πατρίδας." Μ' αυτό το τρόπο θέλω να πω πως δεν υπήρχε κανένας λόγος τέσσερα χρόνια μετά τον πόλεμο, να εξοριστεί ένας τόσο εργατικός λαός που λάμβανε σημαντική δράση στην αποκατάσταση των διαλυμένων πόλεων και της οικονομίας.

Μετά την εξορία των ελλήνων, όπως γράφανε οι τοπικές εφημερίδες, στην Αμπχαζία και την Γεωργία υπήρξε απότομη πτώση στην οικονομία. Ήταν Ιούνης μήνας. Εποχή που μαζεύανε τις καλλιέργειες, αλλά και εποχή εξορίας. Στις 13 προς 14 Ιουνίου του 1949, οπλισμένοι εκπρόσωποι των κρατικών οργάνων της χώρας χτύπησαν τις πόρτες των ελληνικών σπιτιών. Στο δικό μας ήρθανε ένας αξιωματικός και δύο στρατιώτες. Μας βάλανε στην γωνία. Άρχισαν να ψάχνουν το σπίτι, μήπως είχαμε κρυμμένο οπλισμό. Από τη στιγμή όμως που δεν υπήρχε, εννοείτε δεν βρήκαν τίποτα. Στη συνέχεια μας διαβάσανε την απόφαση της Εθνικής Επιτροπής Ασφάλειας που έλεγε πως μας διώχνουν σε απόμακρες περιοχές της Σοβιετικής Ένωσης. Η εύλογη ερώτηση μας ήτανε: "Για πιο λόγο;", μα απάντηση δεν υπήρξε. Το νυχτερινό Σουχούμι έγινε αγνώριστο. Γέμισε με θορύβους των φορτηγών, γαβγίσματα σκύλων, φωνές, κλάματα γυναικών και παιδιών. Έξω από κάθε ελληνικό σπίτι υπήρχε ένα φορτηγό, το οποίο θα πήγαινε σε άγνωστη κατεύθυνση τους χαμένους εκείνη τη στιγμή ανθρώπους, οι οποίοι αδυνατούσαν να καταλάβουν τα αίτια τέτοιας βαρβαρότητας. Μετά το χαμό του γαμπρού μου την ώρα που υπερασπιζόταν την Πατρίδα, εκεί που ο θάνατος δεν διακρίνει τις εθνικότητες, η αδερφή μου μαζί με το μικρό παιδί της μετακόμισε σε μας. Και αυτή ήταν στον κατάλογο προς διωγμό. Απευθύνθηκα στον αξιωματικό και του είπα: "Οι φασίστες σκοτώσανε τον πατέρα αυτών των ορφανών και τώρα οι Σοβιετικές αρχές - για τις οποίες θυσίασε τη ζωή του τόσο θαρραλέα - πρέπει να απομακρύνουν και να εξοντώσουν την οικογένεια του;!" Όταν του έδειξα το γραπτό πιστοποιητικό θανάτου του άντρα της αδερφής μου στα πεδία μάχης, ο αξιωματικός παίρνοντας την ευθύνη πάνω του, επέτρεψε στην γυναίκα και τα παιδιά να παραμείνουν στο σπίτι. Σε δύο ώρες, έπρεπε να μαζέψουμε τα πράγματα σε μαλακές συσκευασίες που ερμηνεύονταν ως δυνατότητα να πάρουμε μαζί μας μόνο απαραίτητο ρουχισμό και σεντονόπανα. Για να παραλληλίσω να γεγονότα με αυτά επί των γερμανών το 1941 θα ήθελα να αναφέρω πως όταν ξεκίνησε ο πόλεμος, από τις περιοχές Νάιντορφ και Κνάτεμπεργκ του Σουχούμι

εξορίζανε τους γερμανούς που ζούσανε εκεί χρόνια. Τους αφήσανε 2 μέρες και όχι 2 ώρες και μάλιστα για να μαζέψουν όλα τους τα πράγματα. Έτσι στα ελληνικά σπίτια που είχαν γεμίσει με περιουσίες και αποθέματα που αποκτήθηκαν με πολλά χρόνια κόπου, εγκαταστάθηκαν οικογένειες από την δυτική Γεωργία. Τι ευγενική κίνηση του κράτους προς αυτούς και πόσο απάνθρωπη για τους έλληνες που για αντάλλαγμα τους περίμενε η άμμος του απομακρυσμένου Καζαχστάν, και παράγκες δίχως πόρτες, παράθυρα, δίχως φως και νερό. Που με τα άρρωστα παιδιά και γέροντες καλούνταν να ξαναχτίσουν τη ζωή τους χωρίς καμιά σιγουριά ότι ακόμα μετά από αυτό τα χρόνια της επιβίωσης θα τελειώνανε.

Όταν ξεκίνησε το φορτηγό που θα μας πήγαινε αμέτρητα χιλιόμετρα μακριά, η αδελφή μου με δάκρυα στα μάτια έτρεξε από πίσω παρακαλώντας να την πάρουμε μαζί μας. Είχε φοβηθεί να μείνει μόνη της με τα παιδιά, χωρίς συγγενείς και φίλους. Προσπάθησα να την ηρεμίσω και να της πω πως επειδή δεν γνωρίζαμε που μας πηγαίνουν και πως θα είναι εκεί η κατάσταση, μόλις μάθαινα θα την ειδοποιούσα. Στην ερώτηση του αξιωματικού τι διαβατήρια είχαμε, απάντησα πως είχαμε σοβιετικά και ουδέποτε είχαμε άλλα, εννοώντας πως δεν ήμασταν έλληνες υπήκοοι. Ο πατέρας μου ο Πέτρος Μπουμπουρίδης , το διάστημα 1921-1924 που η Αμπχαζία εντασσόταν στην ένωση σοβιετικών δημοκρατιών, ήταν αρχηγός του αστυνομικού τμήματος της περιοχής Μιχάιλοβκα, και επικεφαλής του τμήματος κατά της διαφθοράς. Όταν στην αυλή μπήκαν εκπρόσωποι των τοπικών αρχών ενδιαφερόμενοι για την αίτια σύλληψης, τονίσανε πως η οικογένεια Μπουμπουρίδη δεν μπορεί να διωχτεί μιας και είναι σοβιετική. Η απάντηση όμως ήταν μονολεκτική "Είναι στη λίστα, άρα μπορεί". Με αυτόν τον τρόπο αναγνωρίσανε την αξιοπρεπή συμβολή του πατέρα μου στα εσωτερικά όργανα ασφάλειας του κράτους, εξορίζοντας αυτόν και την οικογένειά του. Στην διαδρομή, όταν φτάναμε στο σταθμό τρένων "Νίζναια Εσέρα" που ήταν λίγο έξω από την πόλη ο αξιωματικός μου

ψιθύρισε πως υπήρχε υποσημείωση για την οικογένεια μου πως ήταν άκρως επικίνδυνη και πως υπήρχε περίπτωση ένοπλης αντίστασης μας... Δεν ξέρω αν μπορούν να βρεθούν λέξεις που να περιγράφουν την φρίκη που βασίλευε στην πλατφόρμα του σταθμού. Μέσα από κλειστά εμπορικά βαγόνια φτάνανε τα κλάματα των παιδιών και οι φωνές των γυναικών. "Βοήθεια! Ανοίξτε μας! Πνιγόμαστε!" Οι πόρτες αυτές και τα παράθυρα ανοίγανε μόνο κατά την πορεία του τρένου μεταξύ των πόλεων, ενώ την ώρα που πλησιάζαμε κατοικημένες περιοχή κλείνανε ερμητικά, για να μην βλέπει ο κόσμος τι συνέβαινε την εποχή της ειρήνης και ποιους μεταφέρουν σε εμπορικά βαγόνια..

"Πουλάκι ξένο, ξενιτεμένο, που να καθίσω να μην χαθώ?"

Αργά νύχτα. Ο ύπνος δεν με πιάνει. Δυσάρεστες σκέψεις για το άγνωστο μέλλον με κυριεύουν. Το τρένο είναι σταματημένο σε ένα μικρό σταθμό, ο οποίος είναι γεμάτος με παρόμοια βαγόνια. Υπήρχαν φορές περιμέναμε πολλές ώρες ώσπου η αμαξοστοιχία να ξαναξεκινήσει. Ξαφνικά από το διπλανό τρένο άκουσα ένα μελαγχολικό τραγούδισμα. Ήτανε θλιμμένες γυναίκες που τραγουδούσανε στα ελληνικά : "Πουλάκι ξένο, ξενιτεμένο, που να καθίσω να μην χαθώ;" Το τραγούδι αυτό το θυμάμαι από τις αδερφές μου στα νιάτα. Θέλησα να μάθω από που έρχονται αυτές οι γυναίκες και βγαίνοντας από το τρένο ακολούθησα τη φωνή τους για να τους βρω. Στην ερώτηση μου από που είναι μου απαντήσανε πως έρχονται από το Βατούμι και με την σειρά τους με ρώτησαν αντίστοιχα. - "Γνωρίζεται που σας πηγαίνουνε;" - "Στην κόλαση, δεν βλέπεις;" - ακούστηκε φωναχτά από κάποιον μέσα. Θυμήθηκα τα λόγια του πατέρα μου. "Κάθε πουλί τραγουδάει στο δικό του χώρο και στη δική του φωλιά".. Σε έναν από τους επόμενους σταθμούς μας, μια γυναίκα μη έχοντας άλλα περιθώρια αντοχής για τα όσα διαδραματιζόντουσαν, πήδηξε από το βαγόνι και έτρεξε στην έρημο. Την αναγνώρισα. Ήτανε ασθενής από την λίστα αναμονής για την εισαγωγή στην ψυχιατρική κλινική του Σουχούμι. Ακούστηκαν

προειδοποιητικοί πυροβολισμοί στον αέρα, στη συνέχεια όμως πρόλαβα να εξηγήσω στους αξιωματικούς πως η γυναίκα έπασχε από ψυχιατρική ασθένεια. Μετά από αρκετό τρέξιμο και αφού την εγκατέλειψαν οι δυνάμεις της η γυναίκα έπεσε κάτω. Οι στρατιώτες που την πιάσανε, αφού της γύρισαν και της έδεσαν τα χέρια, την βάλανε σε ειδικό βαγόνι - φυλακή, από το οποίο αυτή συνέχεια φώναζε: "Φασίστες, δολοφόνοι!". Σε 15 μέρες η διαδρομή στο "πουθενά" τέλειωσε. Μας ξεφορτώσανε (κυριολεκτικά) σαν ζώα στο σταθμό "Βελίκαϊα Αλεκσέεβκα" (Μέγα Αλεκσέεβκα) του Νότιου Καζαχστάν, από όπου μας μεταφέρανε με φορτηγά σε διάφορα κολχόζ της περιοχής. Η οικογένειά μου βρέθηκε στο μόλις φτιαγμένο κολχόζ "Ιντάλι". Από εκείνη την ημέρα μια μικρή παράγκα χωρίς παράθυρα και πόρτες έγινε σπίτι μας. Δεν υπήρχε ούτε φως ούτε πόσιμο νερό. Μόνο πηγάδι, γεμάτο βρώμικο νερό το οποίο θα μπορούσε να καταναλωθεί μόνο ύστερα από φιλτράρισμα και βράσιμο. Στο κολχόζ (αγροτικό χωριό)

Καζαχστάν 1949. Οι εξόριστοι στην αναμονή της νέας τους εγκατάστασης

υπήρχε μικρό μαγαζάκι. Πουλούσε βότκα, τσάι, ζάχαρη και σπίρτα. Για ψωμί δεν γινότανε κουβέντα, απλώς δεν υπήρχε. Υπεύθυνος του μαγαζιού, ο Ιβάν Πετρόβιτς, ήτανε από τους ρώσους που διώχτηκαν νωρίτερα. Ο πρόεδρος του κολχόζ όταν έμαθε ότι ανάμεσα στους "νεοφερμένους" υπήρχε γιατρός, μου απευθύνθηκε με την παράκληση να δω την άρρωστη γυναίκα του και την πεθερά του. Την επόμενη μέρα ως δείγμα ευγνωμοσύνης για την θεραπεία, μας φέρανε κρέας, αλεύρι, ξινόγαλα τα οποία τα μοιραστήκαμε με όλους τους γύρο. Όλοι ήμασταν από το Σουχούμι. Η πόλη αυτή μας ένωνε.

Ειρωνεία της ζωής ή γέλια μέσα απ' τα δάκρυα

Σε μία από τις παράγκες εγκαταστάθηκε η οικογένεια του κ. Κοσάρα. Κάποια στιγμή που ήμουν περαστικός από το "σπίτι" του, είδα ένα μεγάλο ρολόι που στόλιζε τον τοίχο, μια ραπτική μηχανή και ένα ηλεκτρικό σίδερο. - "Πως κατάφερες να περάσεις όλα αυτά από τον έλεγχο;" - τον ρώτησα απορημένος. - "Όταν πήγα να πάρω το ρολόι του τοίχου, ο αξιωματικός μου είπε όχι, πήγα να πάρω τη ραπτική μηχανή, μου λέει πάλι όχι, πάω να πιάσω κάτι άλλο, να πάλι το όχι. Ε, τότε άνοιξα το παράθυρο και άρχισα να φωνάζω "Βοήθεια, βοήθεια, μας ληστεύουν!". Ο αξιωματικός με απομάκρυνε από το παράθυρο και είπε αγχωμένος: "Πάρε μαζί σου ότι θέλεις, αρκεί να μην φωνάζεις!". Ο Κοσάρας διηγούταν και γέλαγε με την ψυχή του για το πως κατάφερε να ξεγελάσει τον φύλακα της τάξης. Μια φορά στο κολχόζ μας φέρανε την ταινία "Η κατάρρευση του Βερολίνου". Η ταινία ξεκίναγε και τελείωνε με τον Στάλιν "νικητή", "πατέρα όλων των λαών", "κορυφαίο επιστήμονα" "μέγα στρατηγό" κτλ. Σήμερα πλέον γνωρίζουμε ότι δεν είχε καμία μόρφωση εκτός από κάποια διετή ατελής σεμινάρια. Στο τέλος της ταινίας ο Στάλιν φτάνει στο Βερολίνο, εκεί που τον υποδέχεται πλήθος κόσμου φωνάζοντας διάφορα συνθήματα. Προς το τέλος καταλάβαμε τι φωνάζανε, όταν μπήκε ένας κύριος και βρόντηξε: " Ζήτω ο Στάλιν, ο μεγάλος φίλος του ελληνικού λαού!" Και γέλια και

καημός! Μετά το τέλος της προβολής πλησίασα τους δύο νεαρούς που μας φέρανε την ταινία. - "Πείτε μου, ποιος διάλεξε αυτή τη ταινία;" - "Εμείς." - απαντήσανε - "Για να για να δείτε τον φίλο και πατέρα που σας έχωσε σ' αυτή την άμμο!". Η απάντηση τα κάλυπτε όλα.

Λοχαγός Σιρκάνοβ

Κάποια στιγμή στο κολχόζ εμφανίστηκε ο επικεφαλής τμήματος "ειδικών εξόριστων" της Εμ Βε Ντε (αργότερα έγινε Κα Γκε Μπε), ο λοχαγός Σιρκάνοβ. Με κάλεσε μαζί με τον κύριο Ιβάν Πετρόβιτς - ρώσο σιδερά - για να κουβεντιάσουμε στο γραφείο του. Ειπώθηκαν πολλά σε εκείνη τη συνάντηση. Πάνω στην κουβέντα ο Σιρκάνοβ είχε σημειώσει πως είναι ειδικευμένος μηχανικός και δεν βρέθηκε με την θέληση του στο χώρο της ΜΒΔ. Στην απλή μα αντικειμενική παρατήρησή μου πως το έθνος μου δεν ευθύνεται σε τίποτα μπροστά στο κράτος ο Σιρκάνοβ απάντησε "Το γνωρίζω!". Ενώ ο Ιβάν Πετρόβιτς πρόσθεσε: - "Εμείς οι ορθόδοξοι Ρώσοι πήραμε την πίστη μας από τους έλληνες. Είμαστε λαοί της ίδιας πίστης και κουλτούρας. Είμαστε υποχρεωμένοι να διατηρούμε καλές σχέσεις και όχι να τις καταστρέφουμε!" Στο τέλος της κουβέντας ο Σιρκάνοβ μας έδωσε να καταλάβουμε πως ενδιαφέρεται να βοηθήσει αλλά δεν μπορούν όλα να γίνουν αμέσως. Για αρχή θα προσπαθούσε να αποκτήσει άδεια πρόσβασης στον τοπικό αρχικό της ΜΒΔ, συνταγματάρχη Ζελένιν, για να ενημερωθεί ο τελευταίος για το τραγικό της κατάσταση. ***Εμείς οι πόντιοι, ευχαριστούμε όλους εκείνους που δεν μας γυρίσανε την πλάτη στα δύσκολα χρόνια για τον λαό μας και δεν φοβηθήκανε να μας δώσουν χέρι βοήθειας.***

Συνταγματάρχη Ζελένιν

Την επόμενη μέρα απευθύνθηκα στον συνταγματάρχη Ζελένιν για να απλουστεύσει έστω λίγο το μαρτύριο μας, να τον ενημερώσω σε τι

απάνθρωπες και ανθυγιεινές συνθήκες ζούσανε οι οικογένειές μας, ότι μεταξύ μας δεν υπήρχε κανείς με γνώση στα αγροκτηνοτροφικά. Η συνομιλία μας ήταν σύντομη. Η πρώτη ερώτηση του ήταν: "Ποιος σου έδωσε το δικαίωμα να εμφανιστείς εδώ μπροστά μου;" και μετά: "Όταν έφεραν εδώ τους γερμανούς, ένας καθηγητής (προφέσορας) δούλευε στο στάβλο. Γι' αυτό στρίβε από δω πέρα". Του ήτανε αδιάφορο ποιος ήσουν: καθηγητής η υπεύθυνος στάβλου. Εξορίστηκες, άρα το αξίζεις. Βγαίνοντας από το γραφείο, στο διάδρομο συνάντησα τον λοχαγό Σιρκανοβ ο οποίος ενδιαφέρθηκε για το αποτέλεσμα της συνάντησης. Με συμβούλεψε να απευθυνθώ στον γενικό γραμματέα της Περιοχής Παχταράλ, Σουλτάνοβ. Δεν ήξερα, σε πόσες ακόμα πόρτες θα χρειαστεί να χτυπήσω.

Σουλτάνοβ - γενικός γραμματέας

Είχε αφόρητη ζέση. Όλοι οι αγρότες ήτανε απασχολημένοι στο μάζεμα βαμβακιού. Στο γραφείο δεν υπήρχε κανείς εκτός του γενικού γραμματέα. Η πόρτα που οδηγούσε ήτανε μισάνοιχτη. Στην ερώτηση της βοηθού για ποιο θέμα έχω έρθει, απάντησα δυνατά: "Μεταφέρετε σας παρακαλώ, πως ένας έλληνας εξόριστος - γιατρός στο επάγγελμα - θέλει να του μιλήσει". Η βοηθός πριν προλάβει να μπει στο γραφείο του τον βρήκε μπροστά της στην πόρτα. Ο Σουλτάνοβ με κάλεσε μέσα και ρώτησε ποιο ζήτημα με έφερνε σ' αυτόν. "Πείτε μου σας παρακαλώ, η πιο δημοκρατική χώρα η Σοβιετική Ένωση, υπάρχει ή όχι;" Ο πόνος και η πίκρα είχαν υπερχειλίσει μέσα μου, γι' αυτό μου μίλησα κάπως ανάρμοστα. Ο Σουλτάνοβ όμως ήταν άνθρωπος με κατανόηση. Σηκώθηκε από τη θέση του, έκλεισε την πόρτα και μου είπε: "Σας παρακαλώ μιλήστε πιο σιγά και μπείτε στο νόημα." Η συζήτηση πήρε εμπιστευτικό χαρακτήρα και κράτησε αρκετή ώρα. Του περιέγραψα όλα μας τα βάσανα, για την αδυναμία μας να ζούμε στην πείνα, δίχως φως και νερό και πρόσθεσα: "Αν μας φέρανε εδώ για να πεθάνουμε ας μας

το πούνε και θα κάνουμε το παν για να το επισπεύσουμε." Ο γενικός γραμματέας γνώριζε για το κολχόζ "Ιντάλι", γι' αυτό ακούγοντας με συμπόνια, πήρε αμέσως τηλέφωνο τον ταγματάρχη Ζελένιν, τον οποίο με δυσκολία έπεισε να επιτρέψει την μετακόμιση μας στο κεντρικά της περιοχής Σλοβιάνκα. Αποχαιρετώντας, μου είπε πως θα προσπαθήσει να διεκδικήσει άδεια και για τις υπόλοιπες οικογένειες. Την επόμενη μέρα συγκέντρωσα όλους τους δικούς μας μετανάστες και ενημέρωσα πως με δυσκολία δώσανε την άδεια μετακόμισης στην οικογένεια μου και πως να μην αποθαρρύνονται γιατί ο κύριος Σουλτάνοβ υποσχέθηκε να μας βοηθήσει όλους. Σύντομα, όλοι μεταφέρθηκαν στην Σλοβιάνκα.

Η ζωή στην Σλοβιάνκα

Μέσα σε κυριολεκτικά μικρό διάστημα η ζωή στην Σλοβιάνκα πήρε άλλη τροπή. Σύντομα άρχισαν να ανοίγονται μαγαζιά από έλληνες όπως ραφεία, τσαγκαράδικα, άρχισαν να παράγουν γλυκά, παγωτά, αναψυκτικά. Το παζάρι δεν ήταν μονάχα τόπος αγοραπωλησιών, αλλά και χώρος όπου ανταλλάσσανε νέα. Ο ένας έλεγε πως στην περιοχή Μέγα Αλεκσέεβκα στον κομβικό σιδηροδρομικό σταθμό υπήρχαν πολλά βαγόνια στα οποία προγραμματίζανε να μας μεταφέρουν μέσω του Ιράν στην Ελλάδα. Άλλοι δεν συμφωνούσαν μ'αυτό και λέγανε πως γνωρίζανε με βεβαιότητα ότι στην Οδησσό είναι αραγμένα μερικά ελληνικά πλοία τα οποία θα μας πάνε στην Ελλάδα. Θυμάμαι χαρακτηριστικά όταν μια σοφή γυναίκα παρατήρησε: "Μην πιστεύετε κανέναν! Ότι ακούγεται είναι παραμύθια. Στην ελληνική πρεσβεία κάθονται ήσυχα και πίνουν τον ελληνικό καφέ τους και καρφί δεν τους καίγεται." Δεν μας χρειαζόταν κανείς. Σύντομα με κάλεσαν από την τοπική αυτοδιοίκηση για διορισμό στη δουλειά σε ένα επαρχιακό κέντρο του νότιου Καζαχστάν, στην πόλη Τσεμκέντ. Η τοπική υγειονομική υπηρεσία με την σειρά της με διόρισε στο επαρχιακό κέντρο - Τουρκεστάν.

Τουρκεστάν

Η μετακόμιση στο Τουρκεστάν ήταν δύσκολη ψυχικά και σωματικά. Για άλλη μια φορά έπρεπε να αφήσουμε πίσω έναν χώρο που μόλις κατοικήθηκε, να αφήσουμε πίσω ανθρώπους, νέους φίλους και να κατευθυνθούμε στην αβεβαιότητα. Στην ορεινή περιοχή Μιργκαλιμσάι υπήρχε εργοστάσιο που επεξεργαζόταν μολύβδο και άλλα μέταλλα. Την περιοχή αυτή γεμίσανε με εξειδικευμένους σε διάφορα επαγγέλματα μετανάστες, κυρίως όμως μηχανικούς και διαφόρων ειδών τεχνικούς. Με εξοντωτικό κόπο, ο άδειος αυτός τόπος πήρε μορφή μιας σύγχρονης πόλης. Σε δέκα χρόνια, όταν η πόλη γιόρταζε την επέτειο των δεκάτων γενεθλίων της, καθώς και την μετονομασία της σε "Κεντάου", ο τοπικός τύπος αναγνώριζε και υπογράμμιζε την προσπάθεια των κατασκευαστών της: Καζάχων, Ουζμπέκων και Ρώσων. Για τους πραγματικούς όμως χτίστες - έλληνες, δεν υπήρχε κουβέντα. Δεν υπήρχαμε ούτε ως "μαύροι" για την χώρα μας. Με την άφιξή μου στην περιοχή, διορίστηκα ως γιατρός-νευρολόγος και αργότερα ως διευθυντής του νοσοκομείου και της πολυκλινικής του Ορεινού Σιδηροδρόμου του Τουρκεστάν. Ήμουν ο πρώτος νευρολόγος του μεγάλου αυτού νομού.

Το Τουρκεστάν είναι μια ιστορική πόλη. Είχε πολλά μνημεία αρχαίας αρχιτεκτονικής. Το τζαμί που υπήρχε στην πόλη ήταν ένα από τα μεγαλύτερα του Καζαχστάν καθώς και της γύρο γεωγραφικής περιοχής. Αν και η πόλη δεν χαρακτηριζόταν από τις ανέσεις που παρείχε, είχε ωστόσο φως, νερό και πόσιμο νερό.

Το νοσοκομείο στο οποίο ξεκίνησα να δουλεύω, ήταν καλά εφοδιασμένο για την εποχή εκείνη. Διέθετε ακτινογραφικό τμήμα, φυσιοθεραπευτικό, κλινικό εργαστήριο κλπ. Από τις πρώτες κιόλας μέρες δουλειάς, άρχισα να αξιοποιώ μεθόδους ψυχοθεραπείας. Μια φορά μας επισκέφτηκε μια κοπέλα που είχε χάσει τη φωνή της. Στις κατατακτήριες εξετάσεις, την έχασε από το άγχος. Για αρκετό διάστημα θεραπευόταν στην Τασκένδη, δίχως όμως αποτέλεσμα. Μετά από

αγωγή υπνωτισμού η κοπέλα ξαναμίλησε. Την επόμενη μέρα ήρθε η μητέρα της, που με δάκρυα χαράς στα μάτια με ευχαρίστησε που ξανάδωσα τη φωνή στη κόρη της. Ρώτησε: "Γιατρέ, τώρα τραγουδάει συνέχεια, μήπως έτσι διατρέχει κάποιο κίνδυνο;" Ηρέμησα την αγχωμένη μητέρα απαντώντας: "Ας τραγουδάει όσο θέλει! Είναι απόλυτα υγιής." Υπήρχε περιστατικό, που φέρανε μια γυναίκα που έχασε απότομα την όρασή της μετά από νευρικό κλονισμό. Οι γιατροί που την παρακολουθούσαν δεν έβρισκαν κανένα παθολογικό σύμπτωμα που θα μπορούσε να προκαλέσει την απώλεια όρασης. Έπειτα από διαδικασία υπνωτισμού, βγήκε από το νοσοκομείο βλέποντας. Θυμάμαι έναν γέρο που ήρθε με παράπονα για την υγεία του. Απ' την κουβέντα έμαθα πως γεννήθηκε στην Γεωργία και ήταν παντρεμένος με γεωργιανή. Στην εξορία βρέθηκε μόνος. Μιλούσε μόνο γεωργιανικά και ήξερε ελάχιστα ρώσικα. Διώχτηκε γιατί στο διαβατήριό του έγραφε - "έλληνας". Έγραψε επανειλημμένα γράμματα στα γεωργιανικά στον Στάλιν και Μπέρια για να του επιτρέψουν να γυρίσει πίσω στον τόπο του, στην Γεωργία, αλλά απάντηση σαφώς δεν πήρε ποτέ. Βοήθησα τον γέροντα να νοσηλευτεί στο νοσοκομείο και τον κράτησα όσο καιρό χρειάζοντουσαν να φτιαχτούν τα χαρτιά του για να μετακομίσει στον τοπικό ίδρυμα αναπήρων.

Μια Κυριακή είχα πολύ ενδιαφέρουσα συνάντηση. Κατά τον νόμο, τέτοια μέρα όλοι οι μετανάστες έπρεπε να δίνουν παρόν στο τοπικό στρατιωτικό τμήμα. Μην τυχόν το σκάσουμε. Μα προς τα πού να τρέξεις; Ακόμα και στις ατέλειωτες εκτάσεις της Σοβιετικής Ένωσης δεν υπήρχε χώρος για μας. Μια τυπική μέρα στο στρατολογικό τμήμα, μια αναστατωμένη γυναίκα πλησίασε τον πατέρα μου. Ήταν η Αριάδνη - κόρη ενός φίλου του πατέρα μου, του εμπόρου Κομνηνού, που το 1921 έφυγε στην Ελλάδα. Η Αριάδνη ήταν παντρεμένη με γεωργιανό. Είχε τελειώσει της σπουδές της στο βιολί, στο μουσικό πανεπιστήμιο της Τιφλίδας και δούλευε σε ορχήστρα οπερέτας. Ήταν εξορισμένη σαν όλους τους άλλους για τον γνωστό λόγο. Στο διαβατήριο έγραφε - "ελληνίδα". Την στείλανε για δουλειά στο Τσεμκέντ όπου λειτουργούσε

ρωσικό θέατρο της οπερέτας. Φαίνεται πως η κληρονομιά που άφησε το μέγα έθνος που χάρισε στον κόσμο την κουλτούρα, την τέχνη, διέδωσε τον χριστιανισμό και άφησε ονόματα τα οποία μείνανε ανεξίτηλα στην ιστορία, έδινε το δικαίωμα σ' αυτό.

Μια φορά αργά το βράδυ με καλέσανε επειγόντως στο νοσοκομείο - είχε εισαχθεί ένας βαριά άρρωστος από την περιοχή Μιργκαλιμσάγια. Ήδη στο διάδρομο άκουγα τις φωνές του ασθενούς για βοήθεια, που φτάνανε από την κλίνα του. Έπειτα από έλεγχο διαπίστωσα πως υπέστει νευρικό κλονισμό που προήλθε μετά την ανάγνωση ενός γράμματος όπου η γυναίκα και η κόρη του αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στις νέες συνθήκες που είχα προβάλει η ζωή. Μετά από κατάλληλη αγωγή, ο κύριος Λευτέρης, - έτσι λέγανε τον ασθενή - έγινε καλύτερα. Οφείλω παρόλο αυτά να αναφέρω πως πολλές γυναίκες τον ελλήνων έχοντας διαφορετική εθνικότητα όπως: γεωργιανές, αρμένιες, αμπχάζες, ήρθανε μαζί με τους άντρες τους για να μοιράσουν μαζί τους τη λύπη και τη χαρά. Στις περιοχές όπου κατοικούσαν οι έλληνες, δεν υπήρχαν πρώτες βοήθειες. Εκείνα τα χρόνια πέθαιναν πολλοί άνθρωποι από βαριές ασθένειες όπως τύφος, φυματίωση, μπρουκέλωση και σύφιλη. Ήμουν αναγκασμένος να αφιερώνω αρκετό χρόνο για την ενημέρωση του κόσμου έτσι ώστε να προφυλάσσεται κατάλληλα. Με την βοήθεια της διοίκησης του εργοστασίου πολυμεταλλευμάτων, επιτεύχθηκε η αναπαλαίωση του κτηρίου και η αναβάθμιση υπηρεσιών του νοσοκομείου και της κλινικής.

Γράμμα του καθηγητή Ασατιάνη

Ήταν αιφνίδιο για μένα να λάβω γράμμα από έναν συνάδελφο ιατρό, διοικητή του μαιευτηρίου του Σουχούμι. Μερικές μέρες πριν είχαν ακουστεί φήμες πως από τον σιδηροδρομικό σταθμό του Τουρκεστάν πέρασε αμαξοστοιχία με Γεωργιανούς μετανάστες ανάμεσα στους οποίους βρισκόταν και ο καθηγητής Ασατιάνη. Στο γράμμα του με

παρακαλούσε να τον βοηθήσω να μεταφερθεί στο νοσοκομείο του Τουρκεστάν. Με την βοήθεια του υπουργείου υγείας και των τοπικών οργάνων, πήραμε την άδεια να εγκατασταθεί ως προϊστάμενος του τμήματος μαιευτικής γυναικολογίας. Ωστόσο για κάποιο λόγο το συγκεκριμένο τρένο στείλανε πίσω στην Γεωργία και σύντομα έλαβα γράμμα από την Τιφλίδα όπου ο καθηγητής με ευχαριστούσε για στην βοήθεια την οποία δυστυχώς δεν μπόρεσε να επωφεληθεί.

Μεγάλη χαρά

Με την απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Σοβιετικής Ένωσης από τις 20 Μαρτίου του 1954, η οικογένεια απαλλάχθηκε από την υποχρεωτική παραμονή στο Καζαχστάν, και πήρε άδεια επιστροφής στον αρχικό τόπο κατοικίας. Η τοπική αυτοδιοίκηση δεν ήθελε να αποχωριστεί τα πλέον πολύτιμα στελέχη της κοινωνίας της, γι' αυτό και με κάθε τρόπο καθυστέρουσε την επιστροφή μας. Αναγκάστηκα να απευθυνθώ στον εισαγγελέα του νομού, σύντροφο Ρογκάνωφ, ο οποίος μεσολάβησε για να βοηθήσει. Πήγαμε μαζί του στο τοπικό υγειονομικό τμήμα για να υπογραφεί η απόλυση μου. Δεν θα ξεχάσω τα λόγια του: "Καταλαβαίνω πως ο γιατρός κ. Μπουμπουρίδης ήταν για σας ανακάλυψη, αλλά κανείς δεν έχει πια το δικαίωμα να παρατείνει το χρόνο εξορίας του από το σπίτι". Αφήνοντας πίσω αυτόν το ενδιαφέρον τόπο, έπαιρνα μαζί μου την μεγαλύτερη ευγνωμοσύνη που είχα ποτέ για τους ανθρώπους: τους Καζάχους, Ουζμπέκους, ρώσους και άλλους, που μας συμπαραστάθηκαν και εμπιστεύτηκαν αυτά τα δύσκολα χρόνια. Εγκαταλείποντας, άφηνα πίσω μου ένα κομμάτι ζωής. Εδώ γνώρισα και αγάπησα την γυναίκα που στάθηκε σύντροφός μου σε όλη τη διαδρομή της ζωής μου. Ήτανε τόπος που γεννήθηκαν τα παιδιά μου, η κόρη Ελένη και ο γιός Κωνσταντίνος. Ο μεγαλύτερος πλούτος είναι η οικογένεια. Και είμαι ευγνώμων στην γυναίκα μου, Ιωσηφίνα Τσιλγκαρίδη, που την προστάτευε όλα αυτά τα χρόνια.

Αποχαιρετισμός

Την ημέρα της αναχώρησης εκτός από τους έλληνες που μας ένωνε κοινή τύχη, ήρθανε να μας αποχαιρετίσουνε και ντόπιοι, Καζάχοι, Ρώσοι, Ουζμπέκοι. Ο Καζάχος Μπεκτιμίτ, παλιός ασθενής μου, κάλεσε εκείνους που φεύγανε στο εστιατόριο και κέρασε πολλές σαμπάνιες. Έπειτα με πήγε στους ιερείς των Καζάχων και Ουζμπέκων οι οποίοι ήρθαν να αποχαιρετίσουν. Πλησίασα και έγειρα το κεφάλι μου τιμή που μου κάνανε για να έρθουν. Ένας από αυτούς μου απάντησε: "Ως ιατρός και άνθρωπος, αφήνετε στις καρδιές των κατοίκων μας ευγνωμοσύνη. Ο Αλλάχ να ναι μαζί σας!". Ανέβηκα τις σκάλες του τρένου που ετοιμαζόταν να ξεκινήσει όταν η Μαρίκα Τομποσίδη μου έδωσε βιαστικά ένα πράσινο κουβάρι χοντλής κλωστής και είπε: "Αφήστε το να ξετυλιχτεί μέχρι να τέλος". "Γιατί;" - αναρωτήθηκα. "Για να ναι ο δρόμος σας πράσινος και ανοιχτός". Το τρένο ξεκίνησε και τα στα μάτια του κόσμου εμφανίστηκαν δάκρυα. Πόσο σκληρή και άδικη είναι η ζωή. Μα ζωή - είναι πόλεμος: οι δυνατοί προχωρούν, οι αδύνατοι υποχωρούν, οι φοβητσιάρηδες αποδρούν και τρέχουν. Πολλά χρειάστηκε να περάσει ο λαός μας, γι' αυτό μάλλον αποκτήσαμε ένα δυνατό ανοσοποιητικό σύστημα.

Αγαπημένο Σουχούμι

Τον Οκτώβρη του 1954 στο σιδηροδρομικό σταθμό του Σουχούμη μας περιμένανε συγγενείς, γείτονες φίλοι, συνάδελφοι. Ήταν μια πολύ θερμή υποδοχή που γέμιζε με χαρά τα δάκρυα. Η αδελφή μου Σοφία για να τιμήσει το γεγονός, έφτιαξε ανεπανάληπτο γιορτινό τραπέζι. Οι προπόσεις που ακούστηκαν σ' αυτό, μου έδιναν για άλλη μια φορά να καταλάβω πόσο τους είχαμε λείψει και τη χαρά που νιώθανε μετά την επιστροφή μας. Η μέρα αυτή ήταν μια από τις πιο ευτυχισμένες που είχα. Επέστρεψα στην γενέτειρά μου, την πόλη της νιότης μου, εκεί που οι φίλοι είναι πάντα παρόν και δεν ξεχνούν. Με μεγάλη ευγνωμοσύνη

Η οικογένεια μου στις αρχές του '70, στα καλύτερα χρόνια στο Σουχούμι.

θυμάμαι τους γείτονες Μποκουτσάβα και Μπαγκατούρια καθώς και τον καλύτερο φίλο - συνάδελφο Σεμιόν Ιάκοβλεβιτς Μιμινοςβίλι. Όταν τον είδα θυμήθηκα πως μόλις είχε μάθει για τον εξορισμό μας από την πόλη, ήρθε σπίτι όπου βρήκε στα σκαλοπάτια μόνο την αδερφή μου να ξεσπά σε λυγμούς. Όταν του διηγήθηκε τι συνέβη, την αγκάλιασε δακρυσμένος κι αυτός. Αργότερα όμως κατάφερε να προλάβει το τρένο σε έναν από τους κοντινούς σταθμούς στην πόλη (Εσέρι) και μας έφερε τσάντες γεμάτες τρόφιμα. Όταν γράφω αυτές τις γραμμές, ξανανιώθω να με συνεπαίρνουν τα γεγονότα και οι εικόνες εκείνης της μακρινής μέρας. Είναι υπέροχο να έχεις καλούς φίλους. Και είμαι ευγνώμων στη μοίρα μου που τους είχα. "Δεν υπάρχουν πιο ιεροί δεσμοί στον κόσμο, από τους δεσμούς της φιλίας" - έγραφε ο Μ. Γκόρκι. Την αγιότητα της φιλίας αυτής την φυλούσαμε πάντα.

Διορισμός στο νοσοκομείο

Με την εντολή του υπουργού υγείας είχα διοριστεί ως νευρολόγος στο 2ο κρατικό νοσοκομείο του Σουχούμι. Σύντομα τα νευρολογικά τμήματα του 1ου και του 2ου νοσοκομείου ενώθηκαν σε ένα μεγάλο, με χώρο φιλοξενίας μέχρι 60 ατόμων όπου ανέλαβα να διευθύνω ύστερα από την αποχώρηση - λόγο ασθένειας - του συναδέλφου μου Σ.Τ. Ταβαντιάν. Ήμουν υποχρεωμένος όχι μόνο να ασχολούμαι με τους ασθενείς μου, αλλά και με τα διοικητικά του τμήματος. Μετά το γράμμα μου στην μεγαλύτερη τότε εφημερίδα "Ιζβέστια" (Νέα), πετύχαμε να διευρύνουμε ακόμα περισσότερο το τμήμα με νέους εξοπλισμένους χώρους για εξειδικευμένα νευρολογικά περιστατικά. Στο φιλικό περιβάλλον του 2ου κρατικού νοσοκομείου εργάστηκα 35 χρόνια. Ως ιατρός πέρασα εκεί τα πιο πλούσια και παραγωγικά μου χρόνια. Το νοσοκομείο ήταν το δεύτερο σπίτι μου και οι συνάδελφοι - δεύτερη οικογένεια.

Ελληνική αποστολή στο Σουχούμι.

Το 1959 την Σοβιετική Ένωση επισκέφτηκαν κυβερνητικοί εκπρόσωποι της Ελλάδος αποτελούμενοι από 12 βουλευτές. Το πρόγραμμα παραμονής τους περιλάμβανε επίσκεψη σε ελληνική οικογένεια στην πόλη του Σουχούμι και σε μια σε κάποιο κολχόζ. (αγροτικό χωριό). Γνωρίζοντας πως εγώ και η οικογένεια μου μιλάμε την νεοελληνική διάλεκτο αλλά έχουμε και την αντίστοιχη δυνατότητα φιλοξενίας, οι εκπρόσωποι των αμπαζίκων κυβερνητικών αρχών απευθύνθηκαν σε μας, ζητώντας να δεχτούμε την αποστολή στο σπίτι, τονίζοντας πως θα αναλαμβάνανε όλα τα απαιτούμενα έξοδα. Τους απάντησα πως θα ήταν τιμή μου να δεχτώ τους βουλευτές από την ιστορική πατρίδα μου για λογαριασμό μου. Έτσι και έγινε. Η συνάντηση ήταν αξέχαστη. Η γυναίκα μου οργάνωσε μεγάλο πλούσιο τραπέζι με ποντιακές και καυκάσιες συνταγές. Τα τραγούδια και οι χωροί εναλλάσσονταν με τις προπόσεις. Προς το τέλος της συνάντησης οι παρευρισκόμενοι μαζί με

τους καλεσμένους τραγουδήσανε στα ρώσικα "Τα βράδια της Μόσχας". Ένας από τους βουλευτές με ρώτησε αν είχα συγγενείς στην Ελλάδα τους οποίους θα ήθελα να επισκεφτώ. Απάντησα πως είχα τον θείο μου στην Αθήνα, τον μικρότερο αδερφό του πατέρα μου. Τότε ο βουλευτής μου πρότεινε να γράψω γράμμα στον θείο μου ζητώντας να με καλέσει στην Ελλάδα. Δίνοντας του το γράμμα αργότερα, δεν περίμενα να μου έρθει η πρόσκληση μέσα στον πρώτο μήνα.

Εθνικιστική πολιτική της Γεωργίας.

Η Αμπχαζία είχε πάνω από 20 εθνικότητες. Εδώ κυρίως ζούσανε Αμπχάζιοι, Έλληνες, Γεωργιανοί, Ρώσοι, Αρμένιοι, Λιθουανοί, Γερμανοί και πολλοί άλλοι. Δεν τους ένωνε μόνο ο κοινός τόπος διαμονής, αλλά και κοινός σεβασμός, φιλία. Ήμασταν όλοι "Σουχουμιώτες"! Και αυτός ήταν ο εθνικός προσδιορισμός μας. Δυστυχώς όμως ήρθανε τέτοιες εποχές όπου Αμπχαζία χωρίστηκε σε δύο εχθρικά στρατόπεδα, το αμπχάζικο και το γεωργιανικό. Και εδώ δεν χωρούσαν άλλα έθνη. Έπρεπε να διαλέξεις με ποιόν θα είσαι, με τον έναν ή με τον άλλον. Αλλά πως να διαλέξεις; Αφού δεν διάλεγα φίλους με βάση το διαβατήριο, ούτε δεχόμουν επιλεκτικά τους ασθενείς, αλλά με βάση τις κοινές λογικές αξίες και απλά ανθρώπινα συναισθήματα. Την εποχή εκείνη, η κάθε πλευρά προσπαθούσε να μας πάρει με το μέρος της. Εμείς είχαμε ήδη περάσει γενοκτονία, εκτελέσεις, εξορίες, Β' Παγκόσμιο... Γνωρίζαμε τι εστί δυστυχία. Γι' αυτό ήμασταν υπέρ της ειρήνης και των καλών σχέσεων με τους γύρο μας. Όλες οι προσπάθειες μας να καθησυχάσουμε τους εθνικιστές θερμοκέφαλους αποτυγχάνανε η μία μετά την άλλη. Οι Αμπχάζιοι θεωρούσαν την γη δική τους και γεωργιανοί ότι οι Αμπχάζιοι ανήκουν μαζί με την γη τους σ' αυτούς. Μόνο οι έλληνες εκεί δεν είχαν να χωρίσουν τίποτα. Η επιθετικότητα, το χάος, σταδιακά άρχισε να κατακτά την περιοχή, οδηγώντας μόνο σε μια ορθή σκέψη: Να εγκαταλείψουμε τη γη των πατέρων μας, και να γυρίσουμε στη γη των παππούδων μας.

Επιστροφή.

Την περίοδο την περεστρόικας (πολιτική μεταρρύθμιση), όταν χαλαρώσανε τα δεσμά της περιθωριοποίησης του σοβιετικού λαού, είχε αρχίσει να συζητιέται το θέμα να ανοιχτούν τα σύνορα για την ελεύθερη μετακίνηση των ελλήνων στην χώρα τους. Έτσι στα τέλη της δεκαετίας του 80' στο Σουχούμι είχε συσταθεί σύλλογος με όνομα "Επιστροφή", με επικεφαλής τον Θόδωρα Αλχάζοβ και Ηλία Παπαδόπουλο, όπου αναλάμβανε να οργανώσει όλες τις απαιτούμενες επαφές με το ελληνικό προξενείο στη Μόσχα καθώς και με τις τοπικές αρχές, για να πάρουμε την άδεια εξόδου από την χώρα και την άδεια μόνιμης παραμονής στην Ελλάδα. Πρέπει να σημειώσω πως και οι τοπικές αρχές αλλά και οι προξενικές δίνανε την κατάλληλη βοήθεια για να ολοκληρωθεί το κάθε αίτημα. Έτσι, όσοι επιθυμούσανε φεύγανε οργανωμένα και δίχως προβλήματα. Τριάντα και κάτι χρόνια μετά, η οικογένεια μου εγκατέλειπε ξανά τον τόπο της. Μόνο που αυτή τη φορά ο τρόπος δεν ήταν αναγκαστικός. Απλά δεν θέλαμε να ξαναδούνε τα ίδια βάσανα και τα παιδιά μας. Να μην αντικρίσουν ποτέ ξανά κανένα εθνικιστικό ζήτημα. Ξανά, όπως τότε στο Καζαχστάν αποχαιρετούσαμε φίλους και ανεκτίμητους ανθρώπους, την μνήμη των οποίων έπαιρνα μαζί μου στο άγνωστο μέλλον. Δεν θα ξεχάσω ποτέ το συγκινητικό αποχαιρετιστήριο βράδυ που μου διοργάνωσε το προσωπικό του νοσοκομείου. Στην μνήμη μας θα μείνει επίσης και η βραδιά στο ωδείο όπου η γυναίκα μου εργάστηκε ως καθηγήτρια για πολλά χρόνια. Πρέπει να σημειώσω πως γνώριζα την Ελλάδα αρκετά καλά. Την είχα επισκεφτεί τέσσερις φορές κατόπιν πρόσκλησης του θείου μου που έμενε εκεί από το 1939. Τον αποκαλούσανε "ο θείος Βάνιας ο ρώσος." Γι' αυτό δεν μπορώ να πω πως ερχόμασταν δίχως να μας περιμένει κανένας και τίποτα. Η περίοδος της ένταξης σε νέες συνθήκες δεν είναι εύκολη. Ιδιαίτερα όταν αυτό αφορά την μόνιμη εγκατάσταση σε αντίθεση με την απλή επίσκεψη. Ευτυχώς γι' αυτό νοιάστηκαν φίλοι και συγγενείς μας οι οποίοι ήδη μένανε στην Ελλάδα. Μερικοί από αυτούς είναι σχολικοί μου φίλοι:

Σοφιανίδης Γιάννης από τον Πειραιά, οι αδελφοί Σιμσωνίδη, ο Ιγκνάντ Ασάτοβ που μένει στην Θεσσαλονίκη. Είναι και οι συγγενείς μου: ο ξάδερφος (πλέον απών απ' τη ζωή) Γιώργος Μπουμπουρίδης, μαέστρος κρατικής συμφωνικής ορχήστρας, η ξαδέρφη Αλίκη με τον άντρα της Κώστα και πολλοί άλλοι. Συγγενείς από την Αλεξανδρούπολη, που σε δύσκολες για μας στιγμές σε νέο τόπο στάθηκαν στήριγμα για μας.

Πόντιοι από διάφορες όχθες του Εύξεινου Πόντου

Το γεγονός ότι μας αποκαλούν πόντιους, το μάθαμε εδώ, στην Ελλάδα. Στην πρώην Σοβιετική Ένωση υπήρχαμε και υπάρχουμε σαν μια φυλή - έλληνες. Εδώ όλους όσους έχουν έρθει από τις χώρες της ΕΣΣΔ τους αποκαλούνε "Ρωσοπόντιους". Και δεν έχει σημασία από που έχεις έρθει, από τον Καύκασο, Καζαχστάν ή Ουζμπεκιστάν, για τους ντόπιους όλοι είμαστε από την Ρωσία. Αλλά τους πόντιους που ήρθαν από την Τουρκία, δεν αποκαλούν αντίστοιχα "Τουρκοπόντιους". Αυτοί είναι Ελληνοπόντιοι. Στην ουσία όμως έχουμε τους ίδιους προγόνους, είμαστε ίδια φυλή. Οι έλληνες που κατοικούσαν σε περιοχές του πρώην Ποντιακού βασιλείου, υπέστησαν γενοκτονία από το τουρκικό καθεστώς. Στην προσπάθεια της διάσωσης, ένα μέρος του πληθυσμού κατέφυγε στην Ελλάδα, ένα άλλο βρέθηκε στην Ρωσία, κυρίως στα παράλια του Εύξεινου Πόντου. Αλλά και στη Ρωσία υπέστησαν γενοκτονία την εποχή των Σταλινιστικών εκκαθαρίσεων. Στις αμμώδεις ερήμους του Καζαχστάν και του Ουζμπεκιστάν έμειναν για πάντα 54.000 πτώματα ελλήνων ποντίων. Πρέπει να αναφέρω πως το ελληνικό κράτος βοήθησε τους παλιννοστούντες έλληνες. Είχε συσταθεί ειδικό ίδρυμα με την ονομασία "Ίδρυμα Παλιννοστούντων Ελλήνων", το οποίο ανέλαβε βαρυσήμαντη δράση σε θέματα αποκατάστασης των προσφύγων από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Στους ηλικιωμένους άνω των 65 ετών, καταβάλλουν ακόμα σύνταξη. Στο πρόβλημα της επαγγελματικής αποκατάστασης πολλοί βρήκαν λύση ασχολούμενη με το εμπόριο, κυρίως σε τοπικά παζάρια (λαϊκές αγορές). Επίσης αρκετοί

επωφελήθηκαν από τα ειδικά για τους μετανάστες συμφέρουσα δάνεια για την αγορά στέγης. Και όλα αυτά με φόντο την άλλη πατρίδα, (πρώην Σοβιετική Ένωση) που για πολλούς από μας μου δούλεψαμε 30, 40 και 50 χρόνια ούτε σκέφτεται να πληρώσει κανένα είδους σύνταξης. Πόσο μάλλον που έχουμε ανάμεσα μας ανάπηρους Β' Παγκοσμίου πολέμου, και βετεράνους εργασίας. Πόσο ακόμα μας έμεινε να ζήσουμε; Δυστυχώς, τα περασμένα χρόνια δεν γυρίζουν.

Οι έχοντες δεν ανταποκρίθηκαν.

Για να ενώσουμε κάπως τους συμπατριώτες μας, αποφασίσαμε να ανοίξουμε κάποια στιγμή στην Αλεξανδρούπολη πολιτιστική λέσχη με τίτλο "Εύξεινος Πόντος" για την οποία το κράτος μας έδωσε 300.000 δραχμές. Στα μέτρα των δυνατοτήτων μας φτιάξαμε το χώρο που νοικιάσαμε, αγοράσαμε τηλεόραση, σκάκι, κουρδίσσαμε και τοποθετήσαμε ένα αχρειαστο για κάποιους πιάνο. Οργανώναμε εκδρομές, ιστορικές και πολιτιστικές συζητήσεις σε σχέση με την Ελλάδα και την Ρωσία. Με την βοήθεια της γυναίκας μου Ζωζεφίνας, υπήρχαν εορταστικές εκδηλώσεις το Πάσχα και την Πρωτοχρονιά. Η τοπική τηλεόραση μετέδιδε αυτές τις συγκεντρώσεις. Αλλά ως γνωστόν, η δύναμη του ανθρώπου είναι το πορτοφόλι. Οι οικονομίες που μαζεύαμε από τις συνδρομές, από κάποια στιγμή και μετά δεν επαρκούσαν και έτσι ο προϋπολογισμός μας κατέρρευσε. Στην προσπάθεια να διατηρήσουμε όσα είχαν δημιουργηθεί, απευθυνθήκαμε για στήριξη σε ισχυρά πρόσωπα, αλλά εκείνοι δεν ανταποκρίθηκαν. Η λέσχη κράτησε 3 χρόνια.

Με την ευκαιρία, θέλω να θυμηθώ την πολιτιστική ζωή των ελλήνων στο Σουχούμι μετά την επιστροφή από το Καζαχστάν. Η πρώτη ελληνίδα - επίτιμη καλλιτέχνης της Αμπχαζίας ήταν η σολίστρια της φιλαρμονικής - Όλγα Πανκοζίδη - Κοροπέτς, η οποία διοργάνωσε χορογραφικό συγκρότημα υπό την διεύθυνση του Αλέκου Πολυματίδη. Καθηγητής του ωδείου, ο Γιάννης Τοκμακίδης οργάνωσε συγκρότημα

με όνομα "Ψαροπούλα", που τραγουδούσε ελληνικά τραγούδια και πέρα από τα σύνορα της Αμπχαζίας. Το συγκρότημα "Μπουζούκι", που διεύθυνε ο Μουρουζίδης Κωνσταντίνος με τον σολίστα Πέτρο Μπουμπουρίδη είχε μεγάλη απήχηση στις συναυλίες που έδινε σε διάφορες πόλεις της Αμπχαζίας και της Γεωργίας ευρύτερα. Σε ένα από τα μεγαλύτερα και πλούσια κολχόζ της περιοχής του Σουχούμι, το Οντίσι, που διεύθυνε ο Ευστάθιος Αναστασιάδης, ο γιος μου Κωνσταντίνος, δημιούργησε το συγκρότημα "Αργοναύτες". Στα εγγαίνια της νέας πολιτιστικής λέσχης ως επίτιμος καλεσμένος παρευρισκόταν ο Οδυσσέας Δημητριάδης, ενώ το συγκρότημα Αργοναύτες τον καλωσόρισε με τον τραγούδι "Καλωσήρθες Οδυσσέα". Την περίοδο αυτή φαινόταν πως θα πραγματοποιηθούν όλες ελπίδες για την αναγέννηση της "Μικρής Ελλάδας", αλλά μάταια... Δυστυχώς παρέμεινε μόνο σαν ελπίδα.

Λίγα λόγια για την οικογένεια.

Ενάμιση χρόνο μετά τον ερχομό μας στην Ελλάδα και αφού ξεπεράσαμε τα πρώτα βασικά γραφειοκρατικά προβλήματα, η οικογένεια μου άρχισε να δένεται σιγά-σιγά με το μέρος. Η στοιχειώδεις γνώση της νεοελληνικής οπωσδήποτε βοηθούσε στην προσαρμογή. Τα παιδιά μου, η Ελένη και ο Κωνσταντίνος, στην επιλογή επαγγέλματος ακολούθησαν τον δικό μου δρόμο. Η κόρη είναι μαιευτήρας γυναικολόγος ενώ ο γιος - ψυχίατρος. Ο αριθμός των ιατρών στην οικογένεια μας αυξήθηκε στο πρόσωπο του γαμπρού μου, του Ματθαίου Αλχαζίδη που είναι παιδίατρος. Η γυναίκα του γιού μου είναι φιλόλογος. Και ο πιο κοντινός και αγαπημένος μου άνθρωπος - η γυναίκα μου, με την οποία περάσαμε χέρι-χέρι όλο αυτό το μακρύ και δύσκολο δρόμο της ζωής, ακόμα συνεχίζει να διδάσκει στο ωδείο της Αλεξανδρούπολης. Επίτιμη καλλιτέχνης της Αμπχαζίας, θαυμάσια καθηγήτρια που καλλιέργησε πολλές φωνές που σήμερα ερμηνεύουν σε θέατρο όπερας στη Μόσχα. Δεν φαντάζεται την ζωή της χωρίς

μουσική. Από το 1990 στο δημοτικό ωδείο Αλεξανδρούπολης άνοιξε για πρώτη φορά τμήμα φωνητικής. Έχω τους λόγους μου να είμαι περήφανος. Τα παιδιά μου βρήκαν τον δρόμο τους. Και τα εγγόνια τον συνεχίζουν επάξια.

Ευχαριστούμε αγαπημένη Ελλάδα!

Οι αναμνήσεις με γυρσίανε πολλά χρόνια πίσω. Η κάθε πρόταση με κάνει να ξαναζώ εκείνες τις στιγμές. Γυρίζοντας πίσω στο παρελθόν μου, θέλω να ευχαριστήσω τη ζωή μου που μου έδωσε τη δυνατότητα όχι μόνο να νιώσω έλληνας αλλά και να γίνω πολίτης της Ελλάδας. Μου έρχονται λόγια φίλων την ώρα που αφήναμε πίσω το Σουχούμι: "Εσείς έχετε που να πάτε, η πατρίδα σας θα σας δεχτεί. Εμείς εδώ τι να κάνουμε; Τι θα απογίνουμε;" Η Ελλάδα μας δέχτηκε. Μας αγκάλιασε, μας βοήθησε όσο αυτό ήταν δυνατόν. Ευχαριστούμε για όλα! Μετά από πολλά χρόνια αναζήτησης και στεναχώριας καταφέραμε να βρεθούμε στον τόπο μας, από τον οποίο κανένας δεν ζητάει να τον εγκαταλείψουμε. Ευχαριστούμε, που την ώρα των εθνικιστικών διαφορών στο Σουχούμι η Ελλάδα δεν μας ξέχασε. Το ελληνικό κράτος έστειλε πλοίο που θα μετέφερνε όλους τους έλληνες που επιθυμούσαν να αφήσουν πίσω τον άλλοτε φιλόξενο αυτό τόπο. Θα το θυμόμαστε μια ζωή, και κληροδοτούμε αυτή την εικόνα στους απογόνους μας.

Βιογραφία

Γεννήθηκε στην πόλη Σουχούμι το 1920. Αποφοίτησε με άριστα από το 2ο ελληνικό σχολείο το 1937-38. Συμμετείχε ενεργά στον αθλητισμό, ειδικά στο ποδόσφαιρο. Την ίδια χρονιά μπήκε στο ιατρικό του πανεπιστήμιο του Κόκκινο Στρατού, στην πόλη Κρασνοντάρ, το οποίο τελείωσε το 1947 λόγω διακοπής σπουδών από τον πόλεμο. Τα πολεμικά χρόνια υπηρετούσε στο σώμα πυροβολικού του Σουχούμι. Επί 35 χρόνια ήταν στην ιατρική επιτροπή παρακολούθησης των

νεοσύλλεκτων. Πήρε 3 εξειδικεύσεις στον τομέα της νευρολογίας σε πανεπιστήμιο της Μόσχας και 15 χρόνια ήτανε υπεύθυνος νευρολόγος της πόλης του Σουχούμι. Τα τελευταία χρόνια διεύθυνε το νευροπαθολογικό τμήμα του 2ου κρατικού νοσοκομείου της πόλης με 60 κλίνες. Στην Αλεξανδρούπολη εργάστηκε για 4,5 χρόνια.

Στις 24 Φεβρουάριου του 1971, για την προσφορά του στο σύστημα υγείας της χώρας του απονεμήθηκε μετάλλιο επίτιμου ιατρού της Αμπχαζίας. Το 1979 με εντολή του προέδρου της Ανώτατης Επιτροπής της ΕΣΣΔ, τιμήθηκε με μετάλλιο για την πολυετή εργασία και προσφορά του.

Φωτογραφίες

Αναμνηστική φωτογραφία φίλων.

Μια από τις αποχαιρετισίρες συνανλίες της συντρόφον μου, Ζ.Κ. Μπουμπουρίδον

